

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувачка кафедри,
д.е.н., проф.**

_____ **Світлана ХАЛАТУР**
« ____ » _____ **2024 р.**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: Удосконалення менеджменту фінансування
сільськогосподарського підприємства за рахунок власних фінансових
ресурсів**

Освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувачка

Юлія ОМЕЛЬНИЦЬКА

**Науковий керівник,
д.е.н., професор**

Світлана ХАЛАТУР

Дніпро – 2024

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Обліку і фінансів

Кафедра: Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Освітньо-професійна програма: «Фінанси, банківська справа та страхування»

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____
« _____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ на підготовку кваліфікаційної роботи

Омельницької Юлії Ігорівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Удосконалення менеджменту фінансування сільськогосподарського підприємства за рахунок власних фінансових ресурсів

Науковий керівник: Халатур Світлана Миколаївна, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «20» листопада 2023 р. № 3506

2. Термін подання здобувачем роботи: «06» лютого 2024 року.

3. Вихідні дані до роботи: річна звітність ДДС ІОБ НААН України за 2018-2022 роки, законодавство України про регулювання діяльності аграрних підприємств, матеріали праць економістів-дослідників, інформаційні інтернет-джерела.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Вступ. 2. Теоретико-методичні аспекти менеджменту фінансування сільськогосподарського підприємства. 3. Аналіз менеджменту власних фінансових ресурсів ДДС ІОБ НААН України. 4. Напрями удосконалення менеджменту фінансування сільгоспідприємств за рахунок власних фінансових ресурсів. 5. Висновки і пропозиції.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Основні напрями менеджменту власних фінансових ресурсів агропідприємства з урахуванням цілей та об'єктів управління. 2. Механізм менеджменту власних фінансових ресурсів сільгоспідприємства. 3. Структурний опис товарної продукції у 2022 році, %. 4. Структурна характеристика основних засобів сільгоспідприємства, %. 5. Зміна вартості основних й оборотних засобів в 2018-2022 рр.. 6. Зміни структури капіталу сільгоспідприємства за 2018-2022 рр.. 7. Показники ліквідності сільгоспідприємства за 2018-2022 рр.. 8. Показники фінансової стійкості сільгоспідприємства за 2018-2022 рр.. 9. Динаміка показників рентабельності сільгоспідприємства за 2018-2022 рр.. 10. Елементи системи менеджменту фінансування сільськогосподарських підприємств. 11. Процес бюджетування на підприємствах аграрного сектора. 12. Побудова прогнозного тренду прибутку сільгоспідприємства.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання «23» червня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретико-методичні аспекти менеджменту фінансування сільськогосподарського підприємства	Червень 2023	виконано
2	Аналіз менеджменту власних фінансових ресурсів ДДС ІОБ НААН України	Липень-серпень 2023	виконано
3	Напрями удосконалення менеджменту фінансування сільгоспідприємств за рахунок власних фінансових ресурсів	Вересень-жовтень 2023	виконано
4	Висновки і пропозиції	Листопад-грудень 2023	виконано
5	Оформлення роботи	Січень 2024	виконано

Здобувачка _____
(підпис)

Юлія ОМЕЛЬНИЦЬКА

Керівник роботи _____
(підпис)

Світлана ХАЛАТУР

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ МЕНЕДЖМЕНТУ ФІНАНСУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Сутність і класифікація фінансових ресурсів підприємств	8
1.2. Механізм менеджменту фінансування за рахунок власних фінансових ресурсів сільськогосподарського підприємства	15
1.3. Підходи до оцінки ефективності менеджменту фінансування за рахунок власних фінансових ресурсів	24
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕНЕДЖМЕНТУ ВЛАСНИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДДС ІОБ НААН УКРАЇНИ	31
2.1. Організаційно-економічний опис ДДС ІОБ НААН України	31
2.2. Оцінка стану фінансового забезпечення аграрного підприємства	38
2.3. Аналіз ефективності застосування власних фінансових ресурсів аграрного підприємства	46
Висновки до розділу 2	53
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ФІНАНСУВАННЯ СІЛЬГОСППІДПРИЄМСТВ ЗА РАХУНОК ВЛАСНИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ	54
3.1. Фінансове планування як інструмент менеджменту фінансування сільськогосподарських підприємств	54
3.2. Розробка системи контролю за дебіторською заборгованістю сільськогосподарського підприємства	64
3.3. Прогнозування прибутку сільгосппідприємства з використанням рядів динаміки	73
Висновки до розділу 3	77
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	88

РЕФЕРАТ

Тема: «Удосконалення менеджменту фінансування сільськогосподарського підприємства за рахунок власних фінансових ресурсів»

Кваліфікаційна робота містить: 90 с., 12 рис., 19 табл., 1 додаток, 56 літературних джерел.

Об'єкт дослідження – процеси управління фінансовими ресурсами, в особливості власними, на сільськогосподарських підприємствах.

Предмет дослідження – теоретичні й методичні аспекти застосування власних фінансових ресурсів сільгосппідприємства.

Метою роботи є вивчення теоретико-методичних підходів до менеджменту фінансування за рахунок власних фінансових ресурсів і напрацювання для сільськогосподарського підприємства пропозицій щодо підвищення ефективності їх використання.

Методи дослідження – літературний і системний аналіз, групування, порівняння, метод коефіцієнтів, методи рядів динаміки.

В ході виконання кваліфікаційної роботи магістра було розроблено стратегічні підходи до ефективного застосування власних фінансових ресурсів на підприємствах аграрного сектору, що може сприяти підвищенню стійкості та конкурентоспроможності сільгосппідприємств.

Результати рекомендовані до впровадження Дніпропетровською дослідною станцією Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України, с. Олександрівка, Дніпровський район, Дніпропетровська область.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

ВЛАСНІ ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО, МЕНЕДЖМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ, ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ, ПРОГНОЗУВАННЯ ПРИБУТКУ

KEYWORDS

OWN FINANCIAL RESOURCES, AGRICULTURAL ENTERPRISE, FINANCING MANAGEMENT, FINANCIAL PLANNING, PROFIT FORECASTING

ВСТУП

Для сучасного етапу економічного розвитку України актуальність проблем менеджменту фінансових ресурсів сільгосп підприємств набуває особливого значення. Сільське господарство визначається не лише як ключова складова економіки, але й як стратегічний сектор, що забезпечує продовольчу безпеку, стабільність соціального розвитку й забезпечення економічної незалежності країни.

Зростання глобальних викликів, зміна клімату, дефіцит ресурсів і надмірне завантаження екосистем, покликане впливати на аграрний сектор, вимагаючи від сільськогосподарських підприємств нових підходів до фінансового управління. Умови світового ринку та геополітичні фактори також вносять свої корективи в діяльність сільського господарства, змушуючи підприємства шукати більш ефективні інструменти фінансового менеджменту.

Зазначена актуальність базується на потребі піднесення для сільськогосподарських підприємств ефективності застосування власних фінансових ресурсів, щоб забезпечити їхню стійкість, конкурентоспроможність і відповідність вимогам сучасного ринкового середовища. Недоліки менеджменту фінансових ресурсів можуть призвести до ризиків недостатньої інвестиційної активності, низької прибутковості та втрати ринкових позицій, що робить проблематичними завдання фінансування сталого розвитку аграрних підприємств.

Отже, дане дослідження визнається актуальним, оскільки воно визначає перспективи та стратегії ефективного застосування власних фінансових ресурсів у контексті нинішніх викликів і може служити підґрунтям для практичних рекомендацій для сільгосп підприємств та галузевих регуляторів.

Огляд наукових праць, присвячених фінансовим ресурсам підприємств у сільському господарстві, вказує на глибоке та послідовне опрацювання цих

питань вченими-економістами, серед яких Аранчій В.І., Бровко Л.І., Вараскіна О.В., Герасимчук О.В., Журавльова Т.О., Ігнатенко М.М., Колеснік Я.В., Луценко Ю.О., Масюк Ю.В., Польова О.Л., Рубай О.В. та інші. В цих роботах розглянуто сутність фінансових ресурсів підприємств, розкрито різноманітні джерела їх формування, визначено вплив на результативність роботи підприємства, обґрунтовано методики оцінки ефективності застосування фінансових ресурсів у сільському господарстві. Проте динамічний розвиток ринкових відносин вимагає досліджень, пов'язаних із адаптацією сучасного менеджменту до викликів і тенденцій, що виникають при управлінні власними фінансовими ресурсами сільгосппідприємств для підвищення їх конкурентоспроможності і сталого розвитку.

Метою роботи постає вивчення теоретико-методичних підходів до менеджменту фінансування за рахунок власних фінансових ресурсів і напрацювання для сільськогосподарського підприємства пропозицій щодо підвищення ефективності їх використання.

Відповідно до цієї мети були виконані наступні завдання:

- досліджено сутність і класифікацію фінансових ресурсів підприємств;
- розглянуто механізм менеджменту фінансування за рахунок власних фінансових ресурсів сільгосппідприємства;
- вивчено підходи щодо оцінювання ефективності менеджменту власних фінансових ресурсів сільгосппідприємства;
- охарактеризовано організаційно-економічний стан ДДС ІОБ НААН України;
- проаналізовано показники формування окремих складників фінансових ресурсів ДДС ІОБ НААН України;
- оцінено ефективність застосування власних фінансових ресурсів ДДС ІОБ НААН України;
- визначено необхідність фінансового планування як інструменту менеджменту фінансування сільгосппідприємств;

– запропоновано введення системи контролю за дебіторською заборгованістю сільгосп підприємства;

– розглянуто можливості прогнозування прибутку агропідприємства із застосуванням рядів динаміки.

Об'єктом дослідження визначено процеси управління фінансовими ресурсами, в особливості власними, на сільськогосподарських підприємствах.

Предметом дослідження постають теоретичні й методичні аспекти застосування власних фінансових ресурсів сільгосп підприємства.

У роботі були використані різноманітні наукові методи дослідження для отримання об'єктивної та глибокої інформації, а саме: літературний аналіз – для вивчення наявної теоретичної бази з питань фінансового менеджменту сільгосп підприємств; системний аналіз – для з'ясування взаємодії різних елементів менеджменту власних фінансових ресурсів; порівняння, коефіцієнтний аналіз – для ретроспективної оцінки фінансового стану, рентабельності та ефективності застосування власних фінансових ресурсів сільгосп підприємством; методи рядів динаміки – для прогнозування прибутку сільгосп підприємства у короткостроковому періоді з метою встановлення можливостей зростання власних фінансових ресурсів.

Для реалізації аналітичного аспекту дослідження, використовувався широкий спектр інформаційних джерел. Зокрема, розглянуто статистичну та фінансову звітність агропідприємства, матеріали з наукових статей, монографій та інтернет-ресурсів.

Наукова новизна дослідження виявляється в розробці стратегічних підходів до ефективного застосування власних фінансових ресурсів на підприємствах аграрного сектору, що може сприяти підвищенню стійкості та конкурентоспроможності сільгосп підприємств.

Практичні результати дослідження дозволять підприємствам ефективніше планувати та розподіляти власні фінансові ресурси, а також

реагувати на зовнішні соціально-економічні виклики, що покращить їхню конкурентоспроможність і стійкість.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ МЕНЕДЖМЕНТУ ФІНАНСУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність і класифікація фінансових ресурсів підприємств

Фінансові ресурси підприємства представляють собою всі доступні грошові, матеріальні та інші активи, що і використовуються для забезпечення його діяльності та забезпечення різноманітних потреб. Ці ресурси включають основний капітал, обігові кошти, кредитні ресурси, прибуток та інші джерела фінансування [2]. Фінансові ресурси важливі для забезпечення стабільності та ефективності підприємства, а їх раціональне використання дозволяє забезпечити його розвиток і конкурентоспроможність на ринку. Управління фінансовими ресурсами містить в собі планування, контроль та оптимізацію їх використання для досягнення стратегічних та фінансових цілей підприємства.

Фінансові ресурси підприємства визначаються як сукупність грошових, матеріальних та інших засобів, що застосовуються для забезпечення функціонування, розвитку та ведення його виробничої діяльності. Ці ресурси можливо отримати з різних джерел, включаючи власний капітал підприємств, кредити, інвестиції, прибуток від операцій, а також інші форми фінансування. Вони відіграють центральну роль у забезпеченні стабільності, конкурентоспроможності та розвитку підприємства, а керування ними вимагає ретельного планування та результативного застосування для досягнення стратегічних цілей [18].

Фінансові ресурси підприємства представляють собою сукупність грошових та матеріальних активів, що застосовуються для забезпечення фінансування різних аспектів його діяльності [22].

Фінансові ресурси підприємства представляють собою грошовий вираз матеріальних, трудових й інших активів, доступних для підприємства з різноманітних джерел. Ці ресурси включають в себе власний капітал,

залучені кошти від інвесторів, кредити від банків, прибуток від поточної діяльності, а також інші фінансові засоби. Вони призначені для фінансування операційної діяльності, вкладення у розвиток і вдосконалення процесів виробництва, а також для забезпечення стратегічних цілей підприємства. Результативне керування фінансовими ресурсами дозволяє підприємству досягти стабільності, конкурентоспроможності та стимулює його розвиток [3].

Ці ресурси включають в себе основний та обіговий капітал, кредити, прибуток, інвестиції, запаси, страхові виплати та інші фінансові активи, які є наявними у підприємства [1].

Головною метою фінансових ресурсів постає забезпечення стабільності, конкурентоспроможності та розвитку підприємства в умовах ринку. Фінансові ресурси відіграють центральну роль у фінансовому плануванні, розвитку нових проектів, інноваціях та забезпеченні потреб підприємства.

Джерелами цих ресурсів можуть бути власні кошти підприємств, банківські кредити, залучення інвестицій, а також прибуток, отриманий від їхньої діяльності. Підприємства можуть залучати фінансові ресурси шляхом емісії акцій, видачі облігацій, отримання кредитів від банків, а також за участю інвесторів.

Ефективне управління цими ресурсами передбачає їх оптимальне розподілення, контроль за їх використанням та максимізацію їх вартості для підприємства [6].

Крім того, фінансові ресурси можливо поповнювати через страхові виплати, які компенсують збитки або ризики, пов'язані з діями підприємства. Деякі фінансові ресурси надходять у вигляді грантів або субсидій від державних органів чи міжнародних організацій.

Наявність та результативність застосування фінансових ресурсів визначають стратегію підприємства, його можливість впровадження нових ініціатив та адаптацію до змін в економічному середовищі [8].

Отож, фінансові ресурси підприємства – це грошові та матеріальні активи, якими підприємство розпоряджається для забезпечення своєї фінансової діяльності та досягнення стратегічних завдань. Це містить в собі всі різновиди фінансових ресурсів, що підприємство може отримати внаслідок своєї діяльності, зокрема внутрішні та зовнішні джерела [12].

До внутрішніх ресурсів відносять:

- власний капітал: акціонерний капітал та резервний фонд, які є власністю підприємства та є головним джерелом для фінансування різних проектів та потреб;
- прибуток: грошові кошти, що отримуються внаслідок прибуткової діяльності й можуть бути застосовані для внутрішнього розвитку;
- амортизація: частина прибутку, яка відводиться для відновлення та заміни основних засобів [42].

Серед зовнішніх джерел ресурсів виокремлюють:

- кредити та позики: отримання грошових коштів від банків або інших фінансових установ на умовах повернення зі сплатою відсотків;
- емісія облігацій: випуск облігацій як інструменту залучення позикових коштів від інвесторів, які отримують винагороду у вигляді відсотків;
- інвестиції: залучення капіталу від зовнішніх інвесторів або фондів на умовах отримання певної частки власності;
- податкові ресурси: можна розглядати оптимізацію оподаткування як напрям збереження фінансових ресурсів підприємств;
- доходи від інших джерел: дивіденди (отримання прибутку від участі в інших компаніях, які може бути використано для фінансування власних проектів) та лізингові платежі (отримання грошових коштів з лізингових угод від надання у користування активів) [42].

Фінансові ресурси підприємства визначають його здатність вкладати та розвивати діяльність, впроваджувати інновації, забезпечувати ліквідність і

виконувати фінансові зобов'язання. Оптимальне використання цих ресурсів підприємства сприяє стабільності й конкурентоспроможності на ринку.

Фінансові ресурси підприємства вказують на сукупність грошових і матеріальних активів, які становлять основу для фінансування всіх аспектів його діяльності. Цей термін включає в себе різноманітні джерела, такі як власний капітал, запозичені ресурси, прибуток, інвестиції, а також інші засоби, що дозволяють підприємству функціонувати та розвиватися [33].

Фінансові ресурси – це загальний термін, що включає різні види грошових та матеріальних активів, в той час як капітал підприємства – це конкретна частина фінансових ресурсів, що належить власникам або інвесторам підприємства.

Фінансові ресурси служать для забезпечення ліквідності, вирішення фінансових завдань, розвитку нових проектів і забезпечення умов для стійкого функціонування підприємства [30].

Джерела фінансування можуть формуватися за рахунок власних коштів підприємства, отримання кредитів від банків, залучення інвестицій чи винагород від інших фінансових угод.

Результативне управління фінансовими ресурсами постає критичним для забезпечення підприємству стабільності, рентабельності й конкурентоспроможності у сучасному бізнес-середовищі [23].

Призначення фінансових ресурсів підприємства є різноманітним та визначається його потребами, завданнями та стратегічними цілями. Основні аспекти призначення фінансових ресурсів включають:

- 1) фінансування операційної діяльності: фінансові ресурси застосовуються для забезпечення повсякденних операцій, таких як закупівля сировини, оплата праці, платежі постачальникам і інші витрати;

- 2) інвестування у розвиток: підприємство застосовує фінансові ресурси для інвестування в розвиток нових проектів, модернізацію технологій та виробничих потужностей;

3) здійснення нових ініціатив: фінансові ресурси дозволяють підприємству впроваджувати нові ініціативи, такі як вивчення нових ринків, дослідження та розробка інноваційних продуктів;

4) створення резервів і ліквідності: частина фінансових ресурсів використовується для формування резервів, які можуть використовуватися в разі несподіваних подій або економічних труднощів, а також для забезпечення ліквідності;

5) виплата дивідендів і відшкодування кредитів: фінансові ресурси застосовуються для виплати дивідендів акціонерам та відшкодування боргів перед кредиторами;

6) здійснення фінансового контролю: фінансові ресурси застосовуються для здійснення контролю за фінансовою сферою діяльності підприємства, ведення обліку та податкової звітності;

7) здійснення стратегічного планування: фінансові ресурси важливі для реалізації стратегічних цілей підприємств, серед яких розширення на нові ринки, підвищення конкурентоспроможності чи диверсифікація бізнесу [11].

Загалом, фінансові ресурси постають як ключовий елемент в управлінні підприємством, сприяючи його стійкості, розвитку та досягненню стратегічних цілей.

Класифікаційне розподілення фінансових ресурсів визначається важливим, оскільки він систематизує та групує різноманітні джерела та інструменти фінансування, що сприяє більш ефективному управлінню цими ресурсами та розробці стратегій фінансового планування. Фінансові ресурси підприємства класифікують за різними ознаками в залежності від їхніх характеристик та призначення. Основні ознаки класифікаційного розподілу фінансових ресурсів включають:

1) за формою власності на ресурси:

– власні ресурси: грошові засоби й активи, які належать безпосередньо підприємству, включаючи власний капітал та нерозподілені прибутки;

– залучені ресурси: грошові засоби, які підприємство залучає з інших джерел, таких як кредити, облігації або інвестиції;

2) за терміном використання:

– короткострокові ресурси: грошові засоби, які планується використовувати впродовж одного року;

– довгострокові ресурси: грошові засоби, спрямовані на використання протягом тривалого періоду, який перевищує один рік;

3) за джерелами надходження:

– внутрішні ресурси: грошові засоби, що генеруються самим підприємством внаслідок його діяльності, включаючи прибуток та амортизацію;

– зовнішні ресурси: грошові засоби, отримані із зовнішніх джерел, таких як кредитори, інвестори, банки чи державні фонди;

4) за призначенням:

– операційні ресурси: грошові засоби, що використовуються для фінансування поточної діяльності підприємства;

– інвестиційні ресурси: кошти, спрямовані на розвиток та введення нових проектів або придбання активів;

5) за способом здобуття:

– внутрішні ресурси: грошові засоби, що генеруються внаслідок власної діяльності підприємства;

– зовнішні ресурси: грошові засоби, що підприємство здобуває від інших організацій чи осіб [4, 16].

Класифікаційне розподілення фінансових ресурсів допомагає підприємству раціонально управляти своїми фінансовими можливостями та вибирати оптимальні стратегії фінансування відповідно до своїх потреб і умов ринку.

Величина фінансових ресурсів підприємства виявляється залежною від різноманітних факторів і на неї можна впливати шляхом вирішення різних

питань та заходів. Ось деякі способи впливу на величину фінансових ресурсів:

1) ефективне фінансове управління:

- здійснення детального фінансового планування й контролінгу;
- оптимальність структури капіталу для зменшення фінансових витрат;
- раціональне управління обіговим та основним капіталом;

2) збільшення прибутковості:

- розробка та впровадження стратегій для збільшення прибутку;
- вдосконалення процесів виробництва для ефективності та зниження

витрат;

3) підвищення привабливості для інвесторів:

– сприяння формуванню позитивного іміджу підприємства для інвесторів;

– прозоре фінансове звітність та дотримання стандартів корпоративного управління;

4) активний пошук джерел фінансування:

- розгляд можливостей для залучення нових інвесторів або партнерів;
- взяття кредитів за сприятливими умовами;

5) ефективна політика обігових коштів:

- оптимізація запасів та кредиторської заборгованості;
- зниження строків обороту грошових коштів;

6) впровадження інновацій та розвиток:

– впровадження нових процесів і технологій для збільшення продуктивності;

– розвиток нових продуктів та ринків;

7) управління ризиками:

- ефективне керування фінансовими та бізнес-ризиками;
- страхування від непередбачуваних подій;

8) оптимізація податкового навантаження:

- використання податкових переваг та стимулів;

- ефективне планування податків для мінімізації витрат;

9) взаємодія з фінансовими установами:

- ведення конструктивного діалогу з банками, іншими фінансовими партнерами;

- отримання кредитних ліній та фінансової підтримки [28].

Загальною метою є створення стабільного та ефективного фінансового середовища, яке дозволить підприємству максимально використовувати свої ресурси для досягнення стратегічних цілей.

1.2. Механізм менеджменту фінансування за рахунок власних фінансових ресурсів сільськогосподарського підприємства

Менеджмент фінансових ресурсів – це комплекс стратегічних та оперативних дій, спрямованих на результативне управління грошовими та іншими фінансовими активами підприємства для досягнення його цілей та оптимізації фінансового стану. Основна мета менеджменту фінансових ресурсів – це забезпечення ліквідності, фінансової стійкості й прибутковості підприємства [10].

У свою чергу, менеджмент власних фінансових ресурсів полягає в систематичному та стратегічному керуванні внутрішніми фінансовими активами та ресурсами. Цей процес спрямований на досягнення фінансових цілей та оптимізацію використання грошових коштів компанії [17].

Менеджмент власних фінансових ресурсів сільгосппідприємства передбачає комплекс стратегій та дій, спрямованих на результативне керування грошовими потоками й фінансовими активами підприємства у сільському господарстві. Цей процес враховує специфіку сільськогосподарської діяльності та особливості ринкових умов. Основні аспекти менеджменту фінансів сільськогосподарського підприємства включають:

- розроблення стратегічних та поточних фінансових планів, визначення бюджетів для різних ділянок діяльності підприємства;
- забезпечення результативного застосування оборотних активів й оптимізації пропорцій власного капіталу для максимізації прибутковості;
- забезпечення запланованого рівня ліквідності для оплати поточних зобов'язань, управління розрахунковими обов'язками та оптимізація часу обороту коштів;
- проведення аналізу для оцінювання фінансового стану, визначення аномалій і встановлення системи контролю за витратами;
- визначення інвестиційних потреб для покращення технічного обладнання, провадження новітніх технологій і розвитку сільськогосподарської інфраструктури;
- визначення стратегії щодо виплати дивідендів, оптимізація розподілу прибутку між власниками;
- розроблення фінансових стратегій, прогнозування фінансових результатів та планування майбутніх фінансових потреб;
- ідентифікація, оцінка та управління різними видами фінансових ризиків, що можуть впливати на підприємство;
- пошук та укладання фінансових угод, а також оптимізація застосування кредитних ресурсів;
- оптимізація надходження й витрачання грошових засобів, щоб забезпечити стабільність фінансів підприємства;
- врахування принципів екологічної стійкості у фінансовому плануванні та використання ресурсів задля збереження навколишнього середовища [20].

Ці аспекти дозволяють сільськогосподарським підприємствам ефективно управляти фінансовими ресурсами, забезпечуючи стабільність та стійкість у сфері сільського господарства.

Менеджмент власних фінансових ресурсів постає центральним елементом стратегічного управління підприємствами та допомагає забезпечити їх стійкість і прибутковість в умовах змінного середовища [25].

Стратегічна мета менеджменту власних фінансових ресурсів передбачає визначення і досягнення високорівневих фінансових цілей, які відповідають стратегічній орієнтації та довгостроковій візії підприємства. Головні стратегічні цілі керування власними фінансовими ресурсами можуть включати:

- 1) максимізація прибутку та вартості підприємства:
 - розвиток стратегій, спрямованих на збільшення чистого прибутку та максимізацію вартості акціонерів;
 - використання оптимальних фінансових структур та капіталовкладень;
- 2) забезпечення фінансової стійкості:
 - визначення стратегій для досягнення достатнього рівня ліквідності та керування грошовим потоком;
 - створення фінансових резервів для зменшення впливу потенційних фінансових ризиків;
- 3) оптимізація структури капіталу:
 - виявлення оптимальних пропорцій між власними і залученими фінансовими ресурсами;
 - розвиток стратегій зменшення фінансових витрат та оптимізації кредитного потенціалу;
- 4) ефективне управління грошовим потоком:
 - розробка стратегій для результативного керування грошовими потоками, забезпечення оперативної ліквідності та мінімізації заборгованості;
- 5) диверсифікація інвестицій:
 - розвиток стратегій для диверсифікації інвестицій для забезпечення стабільності та максимізації доходів;

– вивчення можливостей розширення бізнесу та входження на нові ринки;

б) фінансова прозорість та відповідальність:

– забезпечення відкритості, прозорості в фінансовому звітності для зацікавлених сторін;

– виконання високих стандартів фінансової етики;

7) управління фінансовими ризиками:

– розробка стратегій та методів для результативного керування фінансовими ризиками, включаючи валютний ризик, кредитний ризик та інші;

8) створення стійкого фінансового середовища:

– визначення стратегій для створення стійкого фінансового середовища, що дозволяє підприємству адаптуватися до змін на ринку та економіці [34, 40].

Ці стратегічні цілі скеровані на забезпечення довгострокового фінансового успіху та стабільності підприємства, а також на врахування стратегічних цілей, визначених в рамках його загальної стратегії [2].

Рис. 1.1. Основні напрями менеджменту власних фінансових ресурсів агропідприємства з урахуванням цілей та об'єктів управління

Джерело: систематизовано автором за даними [6, 11, 33]

На рисунку 1.1 представлені основні напрями менеджменту власних фінансових ресурсів агропідприємства з урахуванням цілей та об'єктів управління, що вказує на необхідність глибокого розуміння фінансового ринку, внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на підприємство, а також ефективних стратегій керування грошовими потоками й іншими фінансовими аспектами бізнесу.

Менеджмент власних фінансових ресурсів підприємств визначається критично необхідним аспектом ефективного фінансового менеджменту. Необхідність управління цими ресурсами визначається наступними моментами:

- дозволяє підприємству встановлювати прийнятний рівень ліквідності для забезпечення поточних обов'язків, таких як виплати зарплат, закупівлі сировини та інші обігові витрати;

- допомагає підприємству визначати та зменшити фінансові ризики, такі як зміна валютного курсу, відсутність ліквідності, ризики процентних ставок тощо;

- створює умови ефективного використання капіталу підприємства для максимізації прибутковості та створення вартості для акціонерів;

- успішне керування власними ресурсами забезпечує фінансову стійкість, що важливо в умовах ринкових коливань та непередбачуваних ситуацій;

- ефективне управління дозволяє розробляти стратегічні плани та бюджети, що відповідають метам та цілям підприємства;
- активне управління сприяє збереженню високого рівня фінансової прозорості, що є важливим для стосунків з інвесторами, кредиторами та іншими контрагентами;
- залучення й управління власними ресурсами покращує інвестиційну привабливість підприємства, що може призвести до залучення нових інвесторів та фінансової підтримки;
- дозволяє приймати стратегічні рішення про розвиток, інвестиції та розширення бізнесу [22, 36].

Узагальнюючи, ефективний менеджмент власних фінансових ресурсів постає важливим елементом успішного фінансового управління та допомагає агропідприємству досягати своїх стратегічних та фінансових цілей.

Менеджмент власних фінансових ресурсів агропідприємства піддається впливу різноманітних чинників, які включають:

- стан економіки та ринкові умови впливають на доступність фінансових ресурсів, ставки процентів, ліквідність та загальну фінансову стабільність;
- зміни у споживчому попиті можуть впливати на обсяги продажів, прибутковість та загальний грошовий потік підприємства;
- інфляція може впливати на купівельну спроможність грошей, а зміни валютного курсу можуть впливати на вартість імпортованих матеріалів та експортні доходи;
- сильна конкуренція може ставити підприємство перед викликом забезпечити достатні ресурси для забезпечення конкурентоспроможності;
- зміни в податковій системі та регуляторні положення можуть впливати на фінансові потоки та ефективність вкладення ресурсів;
- провадження нових технологій, інновацій може вимагати додаткових вкладень та впливати на стратегію застосування фінансових ресурсів;

- нестабільність у політиці або геополітичні конфлікти можуть впливати на економічний клімат та безпеку бізнесу;
- еволюція споживчого попиту та зміни у споживчому підході можуть впливати на стратегії виробництва та маркетингу;
- негативні зовнішні впливи, такі як природні катастрофи або пандемії, можуть суттєво впливати на фінансовий стан підприємств;
- деякі підприємства піддані сезонній зміні в попиті, що вимагає додаткового керування фінансовими ресурсами [46, 54].

Управління цими факторами є визначальним елементом стратегічного планування й допомагає підприємству пристосуватися до змін у зовнішньому й внутрішньому середовищі для забезпечення стабільності та розвитку.

Менеджмент власних фінансових ресурсів аграрного підприємства базується на кількох ключових принципах, спрямованих на формування ефективного фінансового управління, забезпечення стратегічних цілей. Головні принципи керування фінансовими ресурсами в сфері аграрного бізнесу включають:

- 1) ретельне планування фінансових потреб і складання бюджетів на різні періоди для ефективного розподілу ресурсів;
- 2) формування достатнього рівня ліквідності, ефективного управління оборотними засобами для покриття поточних зобов'язань;
- 3) розумне застосування кредитних ресурсів та укладання вигідних угод з фінансовими інститутами;
- 4) розвиток різноманітних джерел доходів для зменшення ризиків і забезпечення стійкості фінансового стану;
- 5) застосування стратегій страхування для захисту від природних лих, ринкових коливань та інших ризиків;
- 6) оцінка та провадження новітніх технологій, інновацій для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності;
- 7) оптимізація використання власних земель, обладнання та працівників для максимізації валового доходу

8) регулярний фінансовий аналіз та складання звітності для відстеження фінансового стану й прийняття обґрунтованих рішень;

9) розроблення та впровадження стратегій, скерованих на досягнення довгострокових бізнес-цілей;

10) ведення бізнесу відповідально та з дотриманням етичних стандартів, що допомагає створювати довіру серед зацікавлених сторін [36, 53].

Ці принципи дозволяють аграрним підприємствам результативно керувати фінансовими ресурсами, враховуючи особливості сектору сільського господарства та забезпечуючи їхнє стабільне розвиток.

На рисунку 1.2. окреслено механізм менеджменту власних фінансових ресурсів сільгосп підприємства, який базується на певних принципах, методах, забезпеченні та важелях впливу.

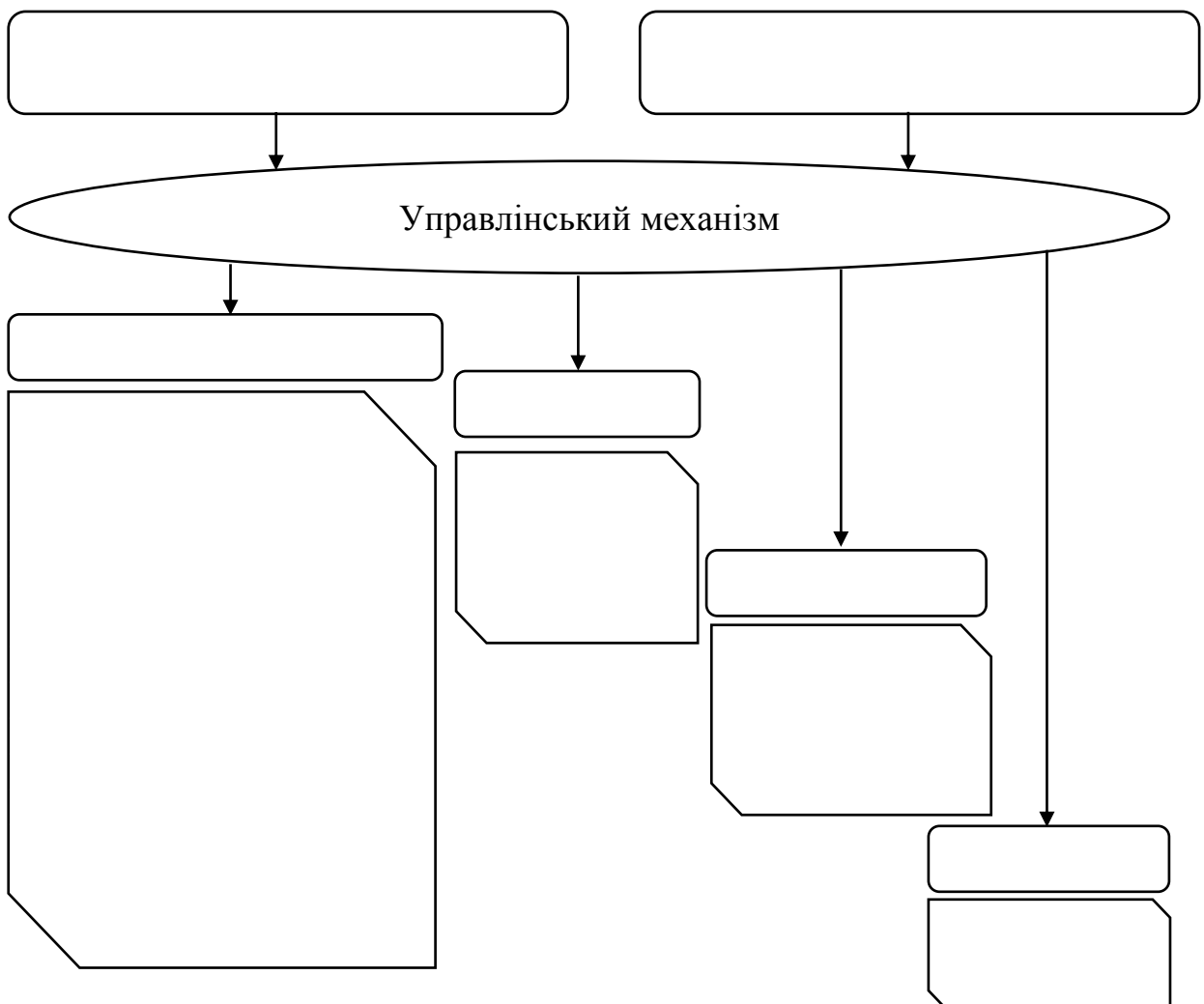

Рис. 1.2. Механізм менеджменту власних фінансових ресурсів сільгосп підприємства

Джерело: систематизовано автором за даними [1, 10, 27]

Фінансові ресурси підприємства піддаються різноманітним ризикам, що можуть виникнути зовнішньо або внутрішньо та впливати на фінансову стійкість, успішність діяльності підприємства. Можливо вказати на окремі типові ризики, що можуть виникнути:

1) ринкові ризики:

– ризик зміни цін на ринку: зміни в цінах на сировину, енергію або інші ресурси можуть впливати на витрати підприємства;

– ризик змін валютних курсів: для підприємств, що здійснюють міжнародну торгівлю, змінення валютного курсу можуть впливати на прибуток та вартість імпортованих товарів;

2) процесуальні ризики:

– ризик інфляції: зростання рівня цін може зменшити купівельну спроможність грошей та впливати на вартість виробництва;

– ризик процентних ставок: зміни процентних ставок можуть впливати на витрати на позики та фінансові витрати підприємства;

3) кредитні ризики:

– ризик несплати боргів: позичальники можуть стати неспроможними повертати кредити, що може призвести до фінансових втрат для позичальників;

– ризик зміни кредитного рейтингу: зміни у кредитному рейтингу можуть впливати на умови отримання кредитів та їхні витрати;

4) операційні ризики:

– технологічні ризики: проблеми з технічним обладнанням, програмним забезпеченням або іншими технологічними аспектами можуть впливати на продуктивність та витрати;

– ризик надзвичайних подій: пожежі, природні катастрофи або інші надзвичайні події можуть призвести до зупинки виробництва та збитків;

5) законодавчі та політичні ризики:

– ризик змін в законодавстві: зміни у законодавстві, податках або інших правилах можуть впливати на фінансові умови та стратегії підприємства;

– політичні ризики: нестабільність у політиці чи конфлікти можуть створювати невизначеність та ризики для бізнес-планів [27, 33].

Розуміння та управління цими ризиками виявляється провідним елементом фінансового управління підприємств для забезпечення їх стійкості й успішності в довгостроковій перспективі.

1.3. Підходи до оцінки ефективності менеджменту фінансування за рахунок власних фінансових ресурсів

Оцінювання результативності менеджменту власних фінансових ресурсів аграрного підприємства виступає головним етапом у забезпеченні стійкості й успішності його діяльності. Таке оцінювання дозволяє виявляти сильні і слабкі сторони, вносити необхідні корективи для досягнення фінансового успіху та стійкості аграрного підприємства.

Оцінювання ефективності менеджменту фінансування є визначальним елементом управління будь-яким підприємством, включаючи сільськогосподарські підприємства [1, 22]. Це необхідно з ряду причин:

1) максимізація прибутку та ефективного використання ресурсів: оцінка ефективності допомагає підприємствам максимізувати прибутковість, успішно застосовувати наявні фінансові ресурси;

2) підвищення конкурентоспроможності: досягнення ефективності у менеджменті фінансування дозволяє підприємствам стати більш конкурентоспроможними, забезпечуючи стабільність та ресурсну дієздатність;

3) оптимізація пропорцій капіталу: оцінка ефективності дозволяє оптимізувати структуру капіталу, щоб забезпечити оптимальний баланс між власним та запозиченим капіталом;

4) уникнення фінансових ризиків: дієвий менеджмент фінансування допомагає уникнути фінансових ризиків, забезпечити фінансову стійкість;

5) стимулювання інновацій та розвитку: ефективне фінансування є ключовим фактором для стимулювання інновацій, провадження новітніх технологій, розвитку бізнесу;

6) забезпечення фінансової стабільності: оцінка дозволяє забезпечити фінансову стабільність, що є важливою для ведення діяльності в умовах ринкової нестабільності;

7) вдосконалення прийняття управлінських рішень: ретельне вивчення та оцінка фінансової ефективності дозволяють приймати виважені управлінські рішення та планувати стратегічний розвиток підприємства;

8) залучення інвесторів: фінансова ефективність є ключовим чинником для привертання інвесторів та встановлення довіри на ринку [8].

Тому оцінка ефективності менеджменту фінансування визначається як критична для загального успіху підприємства, забезпечуючи йому здатність адаптуватися до змін у внутрішньому й зовнішньому середовищі.

Оцінка результативності управління фінансовими ресурсами базується на основних принципах фінансового менеджменту [7, 10, 47]. Нижче наведено основні принципи, які визначають підходи до оцінювання ефективності управління фінансуванням:

1) принцип ефективності. Відображає потребу досягнення максимальної результативності застосування фінансових ресурсів підприємства. Оцінка ефективності включає в себе здатність досягати поставлених фінансових цілей за мінімальних витрат;

2) принцип інтеграції із стратегією підприємства. Оцінка фінансової ефективності має враховувати взаємодію із стратегічними цілями

підприємства. Фінансове управління повинно сприяти втіленню стратегічних планів;

3) принцип ризик-орієнтованого підходу. Враховує необхідність керування ризиками при прийнятті фінансових рішень. Оцінювання ефективності повинно включати аналіз ризиків і визначення стратегій їх управління;

4) принцип ліквідності та стабільності. Визначає важливість забезпечення достатнього рівня ліквідності, стабільності фінансового стану підприємств. Ефективне управління повинно забезпечувати платоспроможність і стабільність фінансів;

5) принцип відкритості й прозорості. Вимагає, щоб фінансова інформація була доступною та зрозумілою для всіх зацікавлених сторін, включаючи інвесторів, кредиторів та управлінський персонал. Важливість ведення чіткої фінансової звітності;

6) принцип оптимальності. Визначає необхідність вибору оптимальних стратегій управління фінансами, які максимізують вартість підприємства для його акціонерів;

7) принцип відповідальності та етики. Передбачає дотримання вищих стандартів етичності та відповідальності в процесі управління фінансами.

Оцінювання результативності менеджменту фінансових ресурсів ґрунтується на комплексному підході, який враховує різні аспекти фінансової діяльності та їх взаємодію з іншими факторами управління підприємством [39, 49].

Для оцінювання ефективності менеджменту фінансових ресурсів зазвичай використовують ряд показників і ключових параметрів, а саме:

1) рентабельність:

– чиста прибутковість (Net Profit Margin) встановлюється відношенням чистого прибутку до загальних витрат. Значення чистої прибутковості відображає ефективність управління витратами та прибутковістю діяльності підприємства. Вище значення чистої прибутковості вказує на те, що

підприємство ефективно управляє своїми ресурсами та генерує високий рівень прибутку;

– операційна рентабельність (Operating Profit Margin) встановлюється відношенням чистого прибутку до виручки від операційної діяльності. Цей показник визначає ефективність управління поточною діяльністю підприємства та вказує на те, який відсоток від виручки від цієї діяльності складає чистий прибуток. Вище значення операційної рентабельності свідчить про ефективне управління поточною діяльністю підприємств та їх здатність генерувати прибуток;

2) ліквідність:

– коефіцієнт поточної ліквідності (Current Ratio) встановлюється відношенням поточних активів до поточних зобов'язань. Цей коефіцієнт вказує на здатність підприємств виконати свої короткострокові зобов'язання із використанням своїх поточних активів. Зазвичай, вище значення коефіцієнта вказує на більшу ліквідність та здатність покрити поточні зобов'язання;

– коефіцієнт швидкої ліквідності (Quick Ratio або Acid-Test Ratio) встановлюється відношенням ліквідних активів (без запасів) до поточних зобов'язань. Показник надає уявлення про здатність підприємства виконати поточні зобов'язання, виключаючи вартість запасів, що можуть бути менше ліквідними. Зазвичай, більше значення коефіцієнта вказує на більшу спроможність підприємства виплатити свої зобов'язання без продажу запасів;

3) ефективність управління запасами:

– коефіцієнт обороту запасами (Inventory Turnover Ratio) встановлюється відношенням виручки від продажу до середньомісячного обсягу запасів. Цей показник вказує на швидкість обертання запасів підприємства і може бути важливим для управління ланцюгом постачання та оптимізації запасів. Зазвичай вищий коефіцієнт обороту запасами свідчить

про більш успішне застосування ресурсів, швидше обертання продукції на складі;

4) показники управління грошовим потоком:

– чистий грошовий потік (Net Cash Flow) встановлюється як різниця між готівковими надходженнями та витратами. Готівкові надходження включають всі грошові суми, які надходять до підприємства, в той час як витрати враховують усі грошові витрати. Ця різниця відображає чистий грошовий приплив або відтік у певний проміжок часу. Чистий грошовий потік визначається ключовим показником для оцінки фінансового здоров'я підприємства, бо він показує, скільки готівки залишається після врахування всіх грошових операцій. Загальний позитивний чистий грошовий потік свідчить про наявність у підприємства грошових ресурсів для оплати боргів, інвестицій або інших потреб;

– коефіцієнт грошового покриття (Cash Coverage Ratio) встановлюється відношенням чистого грошового потоку до зобов'язань. Він вказує на здатність підприємства сплачувати за своїми зобов'язаннями з власних грошових ресурсів. Високий коефіцієнт свідчить про достатність у підприємства грошових ресурсів для виплат за своїми зобов'язаннями. Це є важливим показником фінансової стійкості, здатності керувати грошовими потоками;

5) ефективність управління заборгованістю:

– коефіцієнт обороту активів (Asset Turnover Ratio) встановлюється відношенням виручки від продажу до суми активів. Ця формула вказує на успішність використання активів підприємства для генерації виручки. Вищий коефіцієнт може свідчити про успішне застосування активів для отримання виручки. Однак, для повного розуміння ситуації, важливо аналізувати цей показник в контексті конкретної галузі та порівнювати його з іншими підприємствами;

– коефіцієнт обороту дебіторської заборгованості (Accounts Receivable Turnover Ratio) встановлюється відношенням виручки до середньомісячної

дебіторської заборгованості. Ця формула вказує на можливості підприємства швидко збирати свою виручку від клієнтів-дебіторів. Високий коефіцієнт вказує на успішність підприємства при збиранні коштів від клієнтів. Проте низький коефіцієнт може свідчити і про проблеми у політиці кредитування або затримки в оплаті з боку клієнтів;

б) вартість капіталу та фінансова стійкість:

– коефіцієнт фінансового левериджу (Financial Leverage Ratio) встановлюється відношенням чистого боргу (чистого зобов'язання) до власного капіталу. Ця формула вказує на ступінь використання позичених коштів у фінансуванні підприємства. Показник надає уявлення про те, наскільки підприємство використовує позичені кошти порівняно із власним капіталом для фінансування своєї діяльності. Високий коефіцієнт засвідчує високий рівень фінансового левериджу, що може збільшити прибутковість, але також зростатиме фінансовий ризик;

– загальний коефіцієнт фінансової стійкості (Total Debt to Equity Ratio) встановлюється відношенням суми всіх видів зобов'язань (включаючи борг і зобов'язання перед кредиторами) до власного капіталу. Ця формула дозволяє оцінити фінансовий баланс підприємства. Загальний коефіцієнт фінансової стійкості вказує на те, наскільки велика частина фінансування підприємства є внутрішнім (від власників), а наскільки велика – зовнішнім (від кредиторів). Вищий коефіцієнт свідчить про більшу фінансову стійкість, оскільки підприємство менше залежить від боргового фінансування [49].

Ці показники допомагають аналізувати ефективність управління фінансами, визначати сильні і слабкі сторони підприємства, приймати відповідні рішення для покращення його фінансового стану.

Отже, ретельний аналіз бухгалтерської звітності дозволяє зрозуміти структуру фінансового стану підприємства, визначити загальні тенденції та виявити можливі ризики. В свою чергу, оцінка пропорцій власних і позикових коштів може допомогти визначити рівень фінансової незалежності

та ризику платежів, а аналіз структури вартості капіталу може показати, які джерела фінансування використовуються.

Впровадження системи моніторингу фінансових показників у режимі реального часу дозволяє оперативно виявляти проблеми та приймати швидкі корективи у фінансовій діяльності сільгосп підприємств.

Висновки до розділу 1

1. За результатами систематизації теоретичних поглядів на управління фінансами можна відзначити, що менеджмент власних фінансових ресурсів сільгосп підприємства передбачає комплекс стратегій та дій, спрямованих на результативне керування грошовими потоками й фінансовими активами підприємства у сільському господарстві. Цей процес враховує специфіку сільськогосподарської діяльності та особливості ринкових умов.

Джерела фінансування можуть формуватися за рахунок власних коштів підприємств, отримання кредитів від банків, залучення інвестицій чи винагород від інших фінансових угод. Результативне керування фінансовими ресурсами є критичним для забезпечення підприємству стабільності, рентабельності й конкурентоспроможності у сучасному бізнес-середовищі.

2. Менеджмент власних фінансових ресурсів підприємства визначається критично необхідним аспектом ефективного фінансового менеджменту. Узагальнюючи, ефективний менеджмент власних фінансових ресурсів постає важливим елементом успішного фінансового управління та допомагає агропідприємству досягати своїх стратегічних та фінансових цілей.

Фінансові ресурси підприємства піддаються різноманітним ризикам, що виникають зовнішньо або внутрішньо, впливають на фінансову стійкість та успішність діяльності підприємства. Розуміння та управління цими ризиками виявляється провідним елементом фінансового управління

підприємств для забезпечення їхньої стійкості й успішності в довгостроковій перспективі

3. Оцінка ефективності менеджменту фінансування визначається як критична для загального успіху підприємства, забезпечуючи йому здатність адаптуватися до змін у внутрішньому й зовнішньому середовищі. Вона базується на основних принципах фінансового менеджменту.

Оцінювання результативності менеджменту фінансових ресурсів ґрунтується на комплексному підході, який враховує різноманітні аспекти фінансової діяльності та їх взаємодію з іншими факторами управління підприємством. Сукупність фінансових показників допомагає аналізувати ефективність управління фінансами, визначати сильні і слабкі сторони підприємства, приймати відповідні рішення для покращення його фінансового становища.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕНЕДЖМЕНТУ ВЛАСНИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДДС ІОБ НААН УКРАЇНИ

2.1. Організаційно-економічний опис ДДС ІОБ НААН України

Дослідження менеджменту фінансування сільськогосподарського підприємства провадилося на прикладі Дніпровської дослідної станції Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України (скорочено ДДС ІОБ НААН України). Місцезнаходження підприємства – село Олександрівка, що у Дніпровському районі Дніпропетровської області. Провідним видом діяльності визначається вирощування зернових (крім рису) й олійних культур, додатковою діяльністю – селекція високоякісних гібридних сортів насіння баштанних й овочевих культур.

Господарська активність сільгосппідприємства залежить від поєднання земельних ресурсів, споруд, предметів праці й робочої сили. При цьому умови виробництва сільськогосподарських підприємств визначаються їх розмірами, організаційною та галузевою структурою, спеціалізацією та інтенсивністю виробництва.

Агропідприємство має у своєму розпорядженні потрібні основні засоби (ангари, гаражі для сільськогосподарської техніки, склади для зберігання продукції тощо) й оборотні засоби.

Земельна ділянка є важливим активом для аграрних підприємств, оскільки вона визначає їхню можливість розвивати сільськогосподарську діяльність та вирощувати сільські культури. Володіння достатньою земельною площею дозволяє підприємствам забезпечувати продовольчу безпеку та забезпечувати виробництво сільськогосподарської продукції для ринку. Крім того, земельна ділянка є основою для впровадження сучасних агротехнологій, що підвищують ефективність виробництва та прибутковість

аграрних підприємств. Склад земельних ресурсів господарства та їх структурний розподіл представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Обсяги земельних ресурсів сільгоспприємства за 2018-2022 рр.

Рік \ Показник	Обсяг с.-г. угідь, га	Обсяг ріллі, га	Рівень оброблюваних земель, %	Розраховуючи на 1 працівника, га	
				с.-г. угідь	ріллі
2018	353,8	336,7	95,17	12,208	11,618
2019	350,4	334,2	95,38	12,068	11,519
2020	350,2	334,4	95,49	12,067	11,516
2021	350,3	334,3	95,43	12,069	11,518
2022	351,2	335,8	95,62	12,072	11,608
Відхилення 2022 р. від 2018 р., %	99,27	99,73	100,47	98,89	99,91

Аналіз таблиці 2.1 показує, що площа землі сільгоспприємства за останні 5-ть років зменшилася: в 2022 році проти 2018 року її обсяг зменшився на 0,73%. Відповідно, площа ріллі зменшилася на 0,27%. Це відбулося за рахунок зменшення площі орендованих земель при кінець 2022 року. Водночас площа ріллі за аналізований період дещо збільшилася, хоча й на незначну зміну – на 0,47%. Таким чином, площа угідь на одного працівника у 2022 році зменшилася на 1,11% проти 2018 року, тоді як площа оброблюваних земель аналогічно зменшилася на 0,09%. Зменшення площі оброблювальної землі може бути наслідком економічних труднощів, зокрема, нестатку фінансових ресурсів для збереження та обробки більшої земельної площі.

Далі проаналізуємо загальний обсяг і структуру виробництва продукції сільгоспприємства за 2018-2022 роки на основі показників у таблиці 2.2. З огляду на дані цієї таблиці, у 2022 році загальний обсяг виробництва становить 6947,4 тис. грн., в 2021 році – 6185,2 тис. грн., в 2020 році – 5361,0

тис. грн., в 2019 році – 3068,2 тис. грн. та у 2018 році – 3454,6 тис. грн. Таким чином, у 2022 році загальний обсяг виробництва збільшився на 101,1%, тобто більше ніж у 2 рази, порівнюючи з 2018 роком. Дохід від реалізації загалом зберігав тенденцію до зростання, за винятком 2019 року, в якому спостерігалось незначне зниження порівнюючи з 2018 роком. Це відбулося переважно через піднесення цін на продукцію рослинництва. Збільшення доходу може вказувати на ефективне управління підприємством, включаючи раціональне використання ресурсів, оптимізацію виробничих процесів, ефективну стратегію продажу продукції.

Таблиця 2.2

Склад і структурі товарної продукції за її видами у 2018-2022 роках, тис. грн.

Назва виду продукції	2018		2019		2020		2021		2022	
	у грошах	у %	у грошах	у %	у грошах	у %	у грошах	у %	у грошах	у %
Пшениця (озима)	2927,8	84,8	2350,1	76,6	2277,9	42,5	2892,1	46,8	3264,5	47,0
Насіння соняшника	126,7	3,7	139,3	4,5	2503,8	46,7	2651,4	42,9	2965,2	42,7
Овочі	8,2	0,2	8,8	0,3	8,2	0,2	9,2	0,1	10,3	0,1
Інша рослинницька продукція	141,1	4,1	135,7	4,4	245,4	4,6	273,4	4,4	314,2	4,5
Загалом рослинницька продукція	3203,8	92,7	2633,9	85,8	5035,3	93,9	5826,1	94,2	6554,2	94,3
С.-г. послуги	250,8	7,3	434,3	14,2	325,7	6,1	359,1	5,8	393,2	5,7
Разом	3454,6	100,0	3068,2	100,0	5361	100,0	6185,2	100,0	6947,4	100,0

Аналіз структури виручки у 2018-2022 роках показує, що продукція рослинництва – така як пшениця (зниження за період з 84,8% до 47,0%) та соняшник (зростання за період 3,7% до 42,7%) – займають найбільші частки в структурі реалізованої продукції. Овочі мають низьку частку ринку – від 0,2% у 2018 році до 0,1% у 2022 році. В останні роки серед інших культур

висівається озима ріпак (4,1% у 2018 році та 4,5% у 2022 році). Структура загального виробництва показана на діаграмі рисунку 2.1.

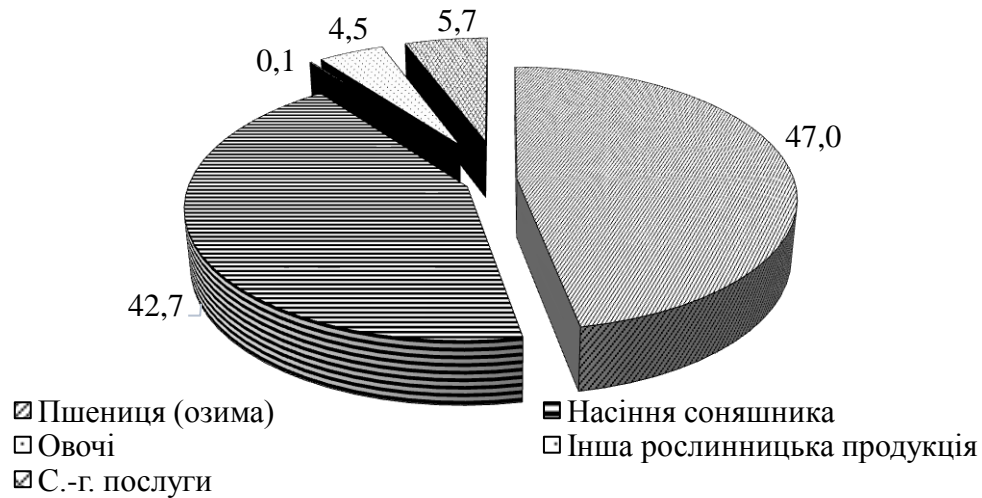

Рис. 2.1. Структурний опис товарної продукції у 2022 році, %

В 2022 році рослинницька продукція становила 94,3% від загального розміру товарної продукції, а це на 1,6% більше, ніж в 2018 році. З іншого погляду, сільськогосподарські послуги становили 5,7% доходів у 2022 році, що на 1,6% менше, ніж в 2018 році. Зростання доходу може вказувати на підвищення попиту на рослинницьку продукцію підприємства або на покращення його ринкової позиції, що може бути досягнуте завдяки якісній продукції, конкурентоспроможним цінам чи інноваційним підходам. Збільшення доходу також може відображати сприятливі ринкові умови, такі як підвищення цін на продукцію сільського господарства або збільшення попиту на них.

Основні засоби сільгосппідприємства мають стабільну структуру з 2018 по 2022 роки (рис. 2.2). Машини й обладнання становили більшу частку основних засобів господарства (з 75,02% у 2018 році до 81,79% у 2022 році), дещо меншу частку – будівлі та споруди (з 16,83% у 2018 році до 11,42% у 2022 році), а доля транспортних засобів зменшилася (з 6,71% у 2018 році до 5,42% у 2022 році). Усі інші основні засоби мають частку менше 1%. Отже, машини й обладнання (трактори, комбайни, передавальні пристрої тощо) є

важливими для проведення виробничих операцій, підвищення ефективності та збільшення врожайності. Будівлі та споруди (комори, склади, інфраструктура для обробки та зберігання продукції тощо) є необхідними для оптимального функціонування сільгосп підприємства.

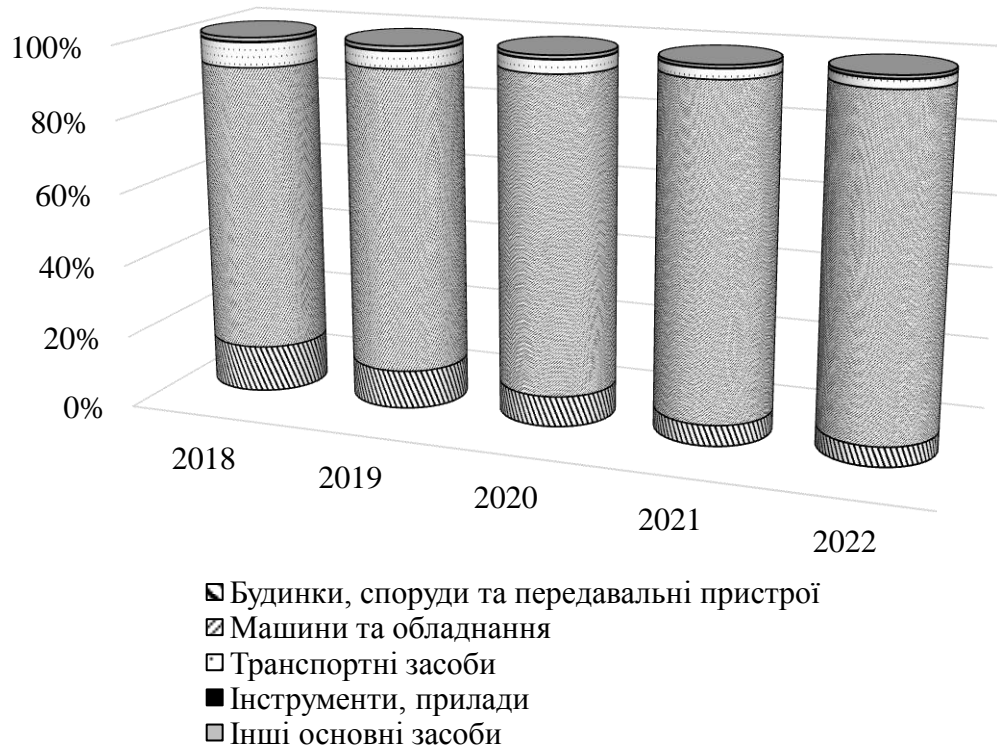

Рис. 2.2. Структурна характеристика основних засобів сільгосп підприємства, %

У таблиці 2.3 показано динаміку основних й оборотних засобів та ефективність їх використання в господарстві. Аналізування даних таблиці показує, що зростання вартості оборотних та основних засобів за аналізований період становили 119,47% та 179,8% відповідно.

Сільське господарство часто має сезонні або циклічні особливості, коли оборотні фонди, такі як насіння, добрива, паливо, можуть зростати швидше в порівнянні з основними фондами, такими як техніка та будівлі, в залежності від етапу виробничого циклу. Якщо підприємство стрімко розширює свою сільськогосподарську діяльність, збільшення оборотних фондів може бути пов'язане із зростанням потреб у матеріалах та ресурсах для обслуговування збільшеного обсягу виробництва. Ці зміни можна пояснити постійним

оновленням парку сільськогосподарської техніки й агрегатів. Як наслідок, темпи зростання фондозабезпеченості та фондоозброєності праці зросли на 167,32% та 125,53% відповідно в 2022 році порівнюючи з 2018 роком.

Таблиця 2.3

Зміни рівня забезпеченості й показників ефективності використання оборотних (ОбФ) та основних (ОФ) фондів, тис. грн.

Назви показників	2018.	2019	2020	2021	2022	2022 р. від 2018 р., %
ОФ (вартість середня на рік)	4067	3768	3368	4576	4859	119,47
ОбФ (вартість середня на рік)	1188	819	1677	1938	2136	179,80
Фондозабезпеченість (на 100 га с.-г. угідь)	4149,6	4524,2	952,6	6762	6943	167,32
Фондоозброєність праці (середнє на 1 працівника)	140,2	130,7	116	149	176	125,53
Фондовіддача (на 100 грн. ОФ)	85,3	110,5	128,2	132,1	134,5	157,68
Фондомісткість (у 100 грн. валової продукції)	117,3	90,5	78	82,6	96,2	82,01
ОбФ (на 100 га угіддя с.-г.)	11537	6786	13894	16877	18573	160,99
Рівень рентабельності, %	1,42	-0,25	-2,39	-2,08	0,78	54,93

Збільшення фондозабезпеченості й фондоозброєності було обумовлене зростанням вартості основних фондів. Також важливим є темп зростання фондовіддачі, який становить 157,68% за 5-ть років, що вивчаються. Ці темпи зростання фондовіддачі суттєво вищі від темпів зростання вищевказаних показників. Це можна пояснити швидшим піднесенням доходу від продажу продукції, що призвело до практично повної окупності інвестицій у техніку.

В свою чергу, протягом вказаного періоду показник фондомісткості зменшився на 17,99%. Це є добре, оскільки вказує на зменшення вартості фондів у розрахунку на кожну додаткову одиницю виробленої продукції. Вартість оборотних засобів (розраховуючи на 100 га угідь) підвищилася на 60,99% протягом періоду з 2018 по 2022 рік. Проте, як вказано на рисунку

2.3, спостерігається значне коливання суми оборотних активів у 2018-2020 роках.

Рис. 2.3. Зміна вартості основних й оборотних засобів в 2018-2022 рр.

На рисунку 2.3 прослідковується поступове зростання основних фондів із 4067 тис. грн. в 2018 році до 4859 тис. грн. в 2022 році, що вказує на поступове оновлення та нарощування основних фондів сільгоспідприємства. Проте оборотні фонди не мають стійкої тенденції до зростання, бо у 2019 році сталося значне зниження їх вартості до 819 тис. грн. Стрімке зниження оборотних засобів сільгоспідприємства може вказувати на різке скорочення запасів, зменшення потреб у короткострокових активах або оптимізацію виробничих процесів. Також це вказує на погіршення фінансового становища підприємства чи непропорційне зменшення активів порівняно з обсягом виробництва чи продажів.

Трудові ресурси є ключовим фактором для ефективності аграрного підприємства. Здійснюючи раціональне використання цих ресурсів, можна задіяти в роботі внутрішній потенціал для підвищення виробництва сільськогосподарської продукції.

Протягом періоду з 2018 по 2022 рік середня кількість працівників на сільгоспідприємстві становила 29 осіб на рік і не зазнала істотних змін. Таким чином, зростання валової продукції на одного працівника на 25,53% за 5-ть років відбулося виключно за рахунок підвищення обсягів виробництва. Ця тенденція є обнадійливою, проте для повнішого встановлення фінансового стану важливим також є з'ясування рівня валових витрат.

За 2019-2021 роки різниця між сумарними доходами й витратами визначається для сільгоспідприємства від'ємною, тобто господарство отримує збиток. У таблиці 2.3 подано показник рентабельності з 2018 по 2022 рік, який для років 2019-2021 можна розглядати як коефіцієнт збитків через отримання сільгоспідприємством негативних фінансових результатів. У 2020 році відзначився найнижчий рівень цього показника (-2,39%), а вже у 2021 році відбулося невелике покращення (-2,08%), а це свідчить, що господарство функціонує в умовах фінансових втрат. Така ситуація виникла через те, що погодні умови не сприяли отриманню високих врожаїв. Ось чому темпи піднесення доходів від реалізації продукції були низькими, що може викликати подальше зростання кризових тенденцій у менеджменті фінансування сільськогосподарського підприємства.

2.2. Оцінка стану фінансового забезпечення аграрного підприємства

Безпосередньо менеджмент фінансування будь-якого підприємства починається з ретроспективного аналізу фінансових показників для визначення тенденцій розвитку. Інформацією для цього аналізу служать дані фінансової звітності.

Фінансове стан сільгоспідприємства значно залежить від наявних фінансових ресурсів, їхньої структури та ефективного розподілу в активи. Обсяг, структура активів й джерел їх створення змінюються в процесі фінансування, тому ліву і праву частини балансу необхідно дослідити, щоб зрозуміти якість таких змін у часі.

Майно підприємства – це кошти, сформовані під контролем підприємства за результатами минулих подій, інвестування яких повинно призвести до отримання фінансових вигод у майбутньому. Оцінка стану майна (активів) має розпізнати можливі зміни абсолютних і відносних показників статей балансу за досліджуваний період, простежити тенденції цих змін і з'ясувати структуру фінансових ресурсів. Склад майна проілюстрований даними в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз складу майна (активів) сільгоспідприємства, тис. грн.

Назви показників	Роки					Відхилення 2022 від 2018	
	2018	2019	2020	2021	2022	+/-	%
Активи необоротні, в т.ч.:	5991	5533	4928	4615	5145	-846	85,9
нематеріальні активи	4	11	3	1	5	1	125,0
незавершені вкладення капітальні	23	23	17	13	10	-13	43,5
основні засоби	4276	3689	3174	4468	4927	651	115,2
довгострокова заборгованість дебіторська	328	406	324	57	120	-208	36,6
інші активи необоротні	1360	1404	1410	76	83	-1277	6,1
Оборотні активи, в т.ч.:	3382	2928	3493	3339	3835	453	113,4
запаси	1513	1383	1613	1503	1672	159	110,5
дебіторська заборгованість	1059	1038	1119	1637	1841	782	173,8
гроші та їх еквіваленти	383	239	433	72	84	-299	21,9
інші активи оборотні	427	268	328	127	238	-189	55,7
Усього майна	9373	8461	8421	7954	8980	-393	95,8

(активів)							
-----------	--	--	--	--	--	--	--

Наведені вище дані свідчать, що вартість майна при кінець 2022 року була на 4,2% нижчою, аніж в 2018 році, через зниження обсягів необоротних активів на 14,1%, тоді як оборотні активи протягом цих років зросли на 13,4%. Вищі темпи збільшення оборотних активів, ніж необоротних, призводять до піднесення структурної долі оборотних активів у сумарній вартості майна. Це може вказувати на підвищення ліквідності активів і прискорення їх оборотності. Проте необоротні активи мали зниження за всіма своїми складовими елементами, окрім основних засобів, які мали все ж таки приріст на 15,2% за 2018-2022 роки. Це вказує на збільшення виробничого потенціалу сільгосппідприємства.

Поглиблюючи аналіз необоротних активів відзначимо, що найбільше їх значення було в 2018 році і становило 5991 тис. грн., проте вже в 2019 році відзначається скорочення цієї статі на 458 тис. грн. через зменшення основних засобів на 587 тис. грн. та досить незначного збільшення за всіма іншими статтями необоротних активів. Загалом ці статті продовжували зменшуватися протягом усього періоду 2018-2021 років, за винятком незначного зростання основних засобів в 2021 році. Слід констатувати, що 2022 рік відзначається покращенням ситуації та зростанням всіх статей активів необоротних. Якщо необоротні активи сільгосппідприємства зростають, то це розпізнається як розширення його діяльності, інвестиції в нові технології або розвиток інфраструктури. Також це може бути підсумком стратегічного вкладення в довгострокові активи для поліпшення виробничих процесів і підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз оборотних активів свідчить про подальшу тенденцію до їх піднесення з 2018 по 2022 рік. Це означає, що вже при кінець 2022 року значно зросли запаси – на 159 тис. грн, дебіторська заборгованість – на 782 тис. грн.. Але на той самий момент часу трохи зменшилися грошові кошти – на 299 тис. грн. та інші активи оборотні – на 189 тис. грн. Однак лише запаси

та дебіторська заборгованість зберігали тенденції зростання впродовж всього періоду дослідження. Запаси зросли на 10,5%, а дебіторська заборгованість – на 73,8%. Збільшення цих 2-х статей, з одного боку, можливо є позитивним для господарства, оскільки свідчить про поживлення виробництва та продажів за рахунок розширення запасів, дебіторської заборгованості, а з іншого боку, може спричинити іммобілізацію оборотних активів, яка вказує на зменшення обсягів продажів в останньому випадку.

Вертикальний аналіз у таблиці 2.5 дозволяє визначити структуру майна (активів) сільгоспідприємства.

Таблиця 2.5

Аналіз структури майна (активів) сільгоспідприємства, %

Назва показників	Рік					Зміна 2022 від 2018
	2018	2019	2020	2021	2022	
Активи необоротні, в т.ч.:	63,92	65,39	58,52	58,02	57,29	-6,62
нематеріальні активи	0,04	0,13	0,04	0,01	0,06	0,01
незавершені вкладення капітальні	0,25	0,27	0,20	0,16	0,11	-0,13
основні засоби	45,62	43,60	37,69	56,17	54,87	9,25
довгострокова заборгованість дебіторська	3,50	4,80	3,85	0,72	1,34	-2,16
інші активи необоротні	14,51	16,59	16,74	0,96	0,92	-13,59
Активи оборотні, в т.ч.:	36,08	34,61	41,48	41,98	42,71	6,62
запаси	16,14	16,35	19,15	18,90	18,62	2,48
дебіторська заборгованість	11,30	12,27	13,29	20,58	20,50	9,20
гроші й їхні еквіваленти	4,09	2,82	5,14	0,91	0,94	-3,15
інші активи оборотні	4,56	3,17	3,90	1,60	2,65	-1,91
Усього майна (активів)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x

Так, у структурі майна сільгоспідприємства частка активів необоротних з 2018 по 2022 рр. є найбільшою, але спостерігається тенденція до її зменшення – якщо у 2018 р. частка цього показника становила понад 63,92%, а відповідно оборотних активів – близько 36,08%, то впродовж 2018-2022 років розподіл змінився: частка активів необоротних зменшилася, а частка активів оборотних, відповідно, збільшилася. Отже, при кінець 2022

року частки оборотних і необоротних активів становили 42,71% та 57,29% відповідно.

Зростання частки основних засобів з 45,62% у 2018 році до 54,87% у 2022 році не змогло покрити темпи зростання окремих поточних активів. Так, з 2018 по 2022 рік доля запасів в активах збільшилася на 2,48%, а дебіторської заборгованості – на 9,2%. Відбувається постійна тенденція щодо підвищення мобільності сукупних активів агропідприємства, оскільки доля активів необоротних зменшилася, а оборотних – збільшилася з 2018 по 2022 рік.

Якщо структурна доля активів необоротних зменшується, а оборотних активів зростає, то це може вказувати на те, що сільгосппідприємство звертає більше уваги на короткострокові інвестиції та операційні потреби, можливо, для забезпечення більш ефективного менеджменту оборотних коштів і вирішення поточних фінансових завдань. Також це може бути стратегічним рішенням, спрямованим на збільшення ліквідності та гнучкості фінансового стану підприємства.

В таблиці 2.6 проаналізуємо відносні показники майнового становища сільгосппідприємства, які використовуються для аналізу ефективності процесу оновлення основних засобів.

Таблиця 2.6

Аналіз ефективності оновлення основних засобів сільгосппідприємства

Назва показників	Роки					Зміна 2022 від 2018
	2018	2019	2020	2021	2021	
Загальний обсяг засобів в обороті, тис. грн.	9373	8461	8421	7952	8980	-393
Активна частина ОЗ, %	50,3	49,0	46,3	44,1	45,7	-4,6
Коефіцієнт зносу ОЗ	0,761	0,773	0,792	0,814	0,807	0,046
Коефіцієнт відновлення ОЗ	0,052	0,031	0,043	0,026	0,032	-0,02

За результатами аналізу показників майнового становища підприємства у 2018-2022 роках спостерігаємо зменшення загального обсягу засобів в

обороті за весь період на 393 тис. грн., відповідно при кінець 2022 року ця величина становить 8980 тис. грн., через це майновий потенціал дещо втрачено.

Частка активної частини ОЗ, включаючи транспортні засоби та виробниче обладнання, за останні 5-ть років зменшилася з 50,3% у 2018 році до 45,7% у 2022 році, що можна вважати негативною тенденцією.

Коефіцієнт зносу ОЗ збільшився на 0,046 до кінця 2022 року, а це стає небезпечною динамікою, яка вказує на старіння сільськогосподарської техніки, обладнання.

Крім того, зниження коефіцієнта відновлення основних фондів на 0,02 між 2018 та 2022 роками також вказує на збільшення зношеності основних фондів. Ймовірно, сільгосппідприємство не змогло мобілізувати достатньо коштів для нових капітальних інвестицій.

Фінансовий стан сільгосппідприємства значною мірою визначається залученими фінансовими ресурсами і напрямками їх використання. Наявність достатнього розміру власних фінансових ресурсів розпізнається потребами самофінансування підприємства. Однак вкладання у виробництво тільки власних фінансових ресурсів не дасть максимального ефекту з точки зору отримання додаткового прибутку. Тому, сільгосппідприємствам необхідно залучати кредитні ресурси для того, щоб активно розвиватися, проте слід також враховувати ризикові межі такого залучення. Надмірне запозичення призводить до накопичення фінансового ризику. Для визначення цієї межі при оцінюванні фінансового стану підприємства встановлюється структурне відношення капіталу власного й позикового. Тому було досліджено структуру капіталу сільгосппідприємства у 2018-2022 роках, а результат графічно представлено на рисунку 2.4.

З рисунку 2.4 видно, що структура капіталу з 2018 по 2022 рік суттєво не зміниться. Загалом можна виділити два періоди: 2018-2019 роки – період, коли частка власного капіталу знижується; 2020-2022 роки – період, коли частка власного капіталу знову зростає. Такі зміни в той чи інший період

пояснюються змінами у фінансових результатах діяльності сільгосп підприємства. Наприклад, у 2018 році підприємство отримало прибуток, що призвело до збільшення статті «нерозподілений прибуток» у балансі; у 2019-2021 роках підприємство зазнало збитків, що вплинуло на його кредитоспроможність та здатність залучати кредитні ресурси, через це частка власного капіталу збільшилася, а позикового – зменшилася.

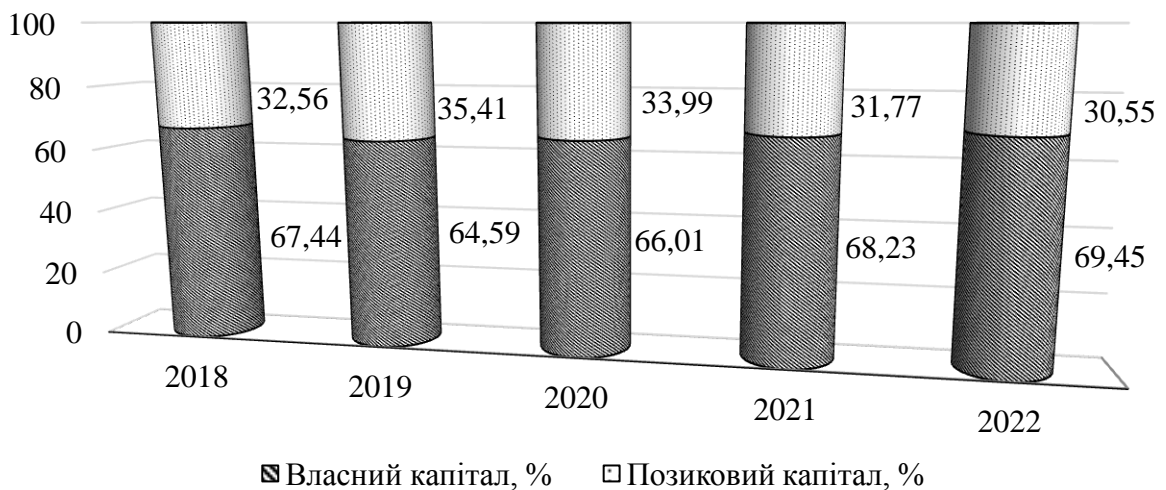

Рис. 2.4. Зміни структури капіталу сільгосп підприємства за 2018-2022

р.

Однак впродовж усього періоду у структурі капіталу сільгосп підприємства переважав власний капітал, а не запозичений, що є позитивним моментом менеджменту фінансування підприємства. Загалом зазначимо, що підприємство переважно самофінансується, що з'ясовується через його непоганий фінансовий стан. Подальший аналіз пропорцій власного й позикового капіталу наведено в таблицях 2.7 та 2.8 відповідно.

Таблиця 2.7

Структура власного капіталу сільгосп підприємства, %

Назви показників	2018	2019	2020	2021	2022	Зміна 2022 від 2018
Капітал зареєстрований	20,3	21,9	23,3	24,9	23,5	3,2

Капітал додатковий	45,0	48,2	49,9	50,8	51,5	6,5
Резервний капітал	16,1	15,7	15,2	14,5	15,1	-1,0
Нерозподілений прибуток (або збиток непокритий)	18,6	14,2	11,6	9,8	9,9	-8,7
Разом	100	100	100	100	100	x

Проаналізовані дані з таблиці 2.7 розпізнають, що більша частка впродовж усього періоду 2018-2022 років належить додатковому капіталу. Вона також зростає із 44,98% у 2018 році до 51,53% у 2022 році. Однак ці зміни відбуваються переважно через скорочення розмірів інших статей власного капіталу.

Так, пропорції капіталу сільгоспідприємства у 2018-2022 роках зазнали суттєвих змін через від'ємні фінансові результати діяльності в 2019-2021 роках, а частка резервної статті «Нерозподілений прибуток» була найбільшою тільки у 2018 році. Можна спостерігати, що частка цієї статті зменшилася з 2019 по 2021 рік, коли були отримані збитки, які були покриті саме за рахунок цієї статті балансу.

Таблиця 2.8

Структура позикового капіталу сільгоспідприємства, %

Назви показників	2018	2019	2020	2021	2022	Зміна 2022 від 2018
Податкові зобов'язання	8,2	7,2	6,9	6,0	4,9	-3,3
Банківські кредити короткострокові	24,3	15,2	11,4	10,3	12,5	-11,8
Поточна заборгованість:						
за довгостроковими позиками	3,6	2,4	3,5	4,7	3,9	0,3
за товари, роботи, послуги	23,4	24,0	24,8	25,3	30,9	7,4
за розрахунками з бюджетом	5,0	5,2	5,4	5,5	5,1	0,1
за розрахунками зі страхування	0,4	0,2	0,3	0,4	0,3	-0,1
за розрахунками з оплати праці	1,1	0,9	1,5	1,2	0,8	-0,2
за одержаними авансами	4,0	9,4	8,5	7,1	4,2	0,3
за розрахунками з учасниками	16,3	27,3	28,1	29,4	28,4	12,0
Поточні забезпечення	6,3	2,5	3,0	2,1	3,7	-2,5

Інші зобов'язання поточні	7,5	5,7	6,6	8,0	5,3	-2,2
Усього	100	100	100	100	100	x

Характеристики структурної динаміки запозиченого капіталу, наведено у таблиці 2.8, відзначаються зменшенням частки короткострокових позик з 24,32% до 12,54% у 2018-2022 роках, збільшенням позик, пов'язаних із розрахунками з учасниками, з 16,34% до 28,35% та збільшенням поточних зобов'язань, пов'язаних з продукцією, з 2018 року 23,43% до 30,87% у 2022 році. Інші статті становлять незначну частку в загальному обсязі позикового капіталу.

Загалом зміни структури позикового капіталу сільгосппідприємства пов'язані зі збитками, понесеними в 2019-2021 роках. Наприклад, зменшення короткострокових банківських запозичень слід пояснювати зниженням кредитоспроможності підприємства, тоді як підвищення поточних зобов'язань за продукцію свідчить про порушення платіжної дисципліни сільгосппідприємства. Тому, окрім систематичного контролю своєчасного повернення коштів постачальникам, необхідно також шукати резерви збільшення власних джерел фінансування.

2.3. Аналіз ефективності застосування власних фінансових ресурсів аграрного підприємства

Про ефективність менеджменту фінансування підприємств свідчать не лише фінансові результати, але й стан активів, які використовуються. Останній слід перевіряти за допомогою показників ліквідності.

Показники ліквідності використовуються для оцінювання фінансового стану, здатності сільгосппідприємства виконувати фінансові зобов'язання, особливо в короткостроковій перспективі. Аналіз ліквідності допомагає планувати та управляти фінансовими ресурсами, забезпечуючи вчасне здійснення фінансових операцій і зобов'язань. Ці показники становлять

важливий інструмент для фінансового аналізу та прийняття рішень у галузі сільського господарства.

Ліквідність можна дослідити та проаналізувати більш детально, представивши коефіцієнти ліквідності, розраховані на підставі фінансової звітності сільгосп підприємства у таблиці 2.9.

Дослідження динаміки показників з 2018 по 2022 рік встановило, що коефіцієнт покриття завжди був вище рекомендованого показника, тому оборотні активи можуть перекрыти короткострокові борги. В 2018 році сталося певне зниження, але ця тенденція не продовжилася, і з 2019 по 2022 рік коефіцієнт поточної ліквідності знову почав зростати. Загалом при кінець 2022 року коефіцієнт збільшився на 0,49 порівнюючи з 2018 роком. Водночас коефіцієнт швидкої ліквідності так само зростав з початкових 0,42 в 2018 року до 0,72 у 2022 році, коли йому вдалося досягти рекомендованих значень. Однак найсуттєвіша зміна відбулася з коефіцієнтом абсолютної ліквідності, який збільшився на 0,064 наприкінці 2022 року, хоча й не досяг рекомендованого значення. За допомогою показників ліквідності можна визначити рівень готівкового запасу, необхідного для ведення нормальної фінансової діяльності сільгосп підприємства.

Таблиця 2.9

Оцінка коефіцієнтів ліквідності сільгосп підприємства

Показник	Рекомендації	Роки					2022 до 2018
		2018	2019	2020	2021	2022	
Коеф-нт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	0,0231	0,0532	0,0874	0,0963	0,0871	0,064
Коеф-нт швидкої ліквідності	0,7-1	0,421	0,592	0,631	0,642	0,721	0,3
Коеф-нт покриття	$\geq 1,5$	1,461	1,723	1,862	1,923	1,951	0,49
Власні оборотні кошти (ВОК), тис. грн.	≥ 0	266,3	187,2	206,8	215,7	295,4	29,1
Доля ВОК при покритті запасів	$\geq 0,5$	1,124	1,092	1,131	1,172	1,194	0,07

Зміни показників ліквідності сільгосппідприємства показано на рисунку 2.5. Показники ліквідності дозволяють визначити, наскільки ефективно підприємство може використовувати свої оборотні активи для погашення поточних боргів. Використання показників ліквідності має з'ясувати, наскільки легко оборотні активи можуть бути переведені в готівку або еквіваленти готівки. Ці показники допомагають вчасно виявляти можливі проблеми в грошовому потоці та ліквідності, дозволяють підприємству уникати фінансових труднощів.

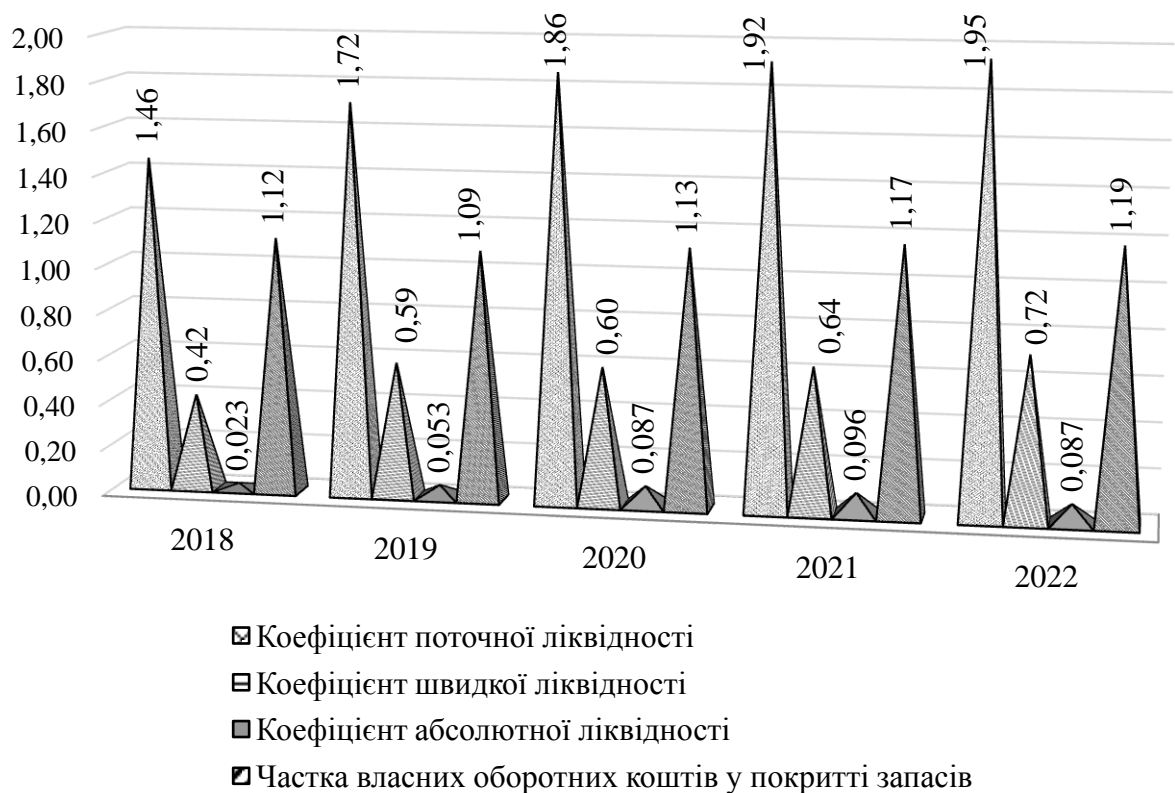

Рис. 2.5. Показники ліквідності сільгосппідприємства за 2018-2022 рр.

З 2018 по 2022 рік величина ВОК мала позитивне значення. Отож, власними оборотними активами можна не лише погасити поточні зобов'язання, а й частину відповідних коштів спрямувати на розширення господарської діяльності. В 2021 році показник зріс лише на 8,7 тис. грн. до 215,6 тис. грн., що пояснюється збитковістю підприємства у цей рік, а у 2022 році відбулося збільшення на 79,7 тис. грн. до 295,3 тис. грн. Також щорічний

приріст оборотних активів сільгосп підприємства перевищує приріст його поточних пасивів. Коефіцієнт забезпеченості ВОК запасів також відповідає нормативу і з кожним роком збільшується: в 2021 році він збільшився на 0,04 до 1,17, а наприкінці 2022 року збільшився на 0,02 до 1,19. Це означає, що сума запасів, яка покривається ВОК, з кожним роком зростала. Зростання власних оборотних коштів свідчить про здатність підприємства забезпечувати свої поточні потреби за рахунок внутрішніх ресурсів та прибутку, тобто зростає можливість самофінансування підприємства.

Отже, усі аналізовані показники ліквідності сільгосп підприємства відповідають встановленим рекомендаціям і поступово збільшуються в часовому аспекті, що свідчить про наявність достатнього фінансового резерву для виконання своїх короткострокових фінансових зобов'язань.

Пропорції капіталу підприємства надають інформацію щодо фінансової стійкості підприємства, його залежність від кредиторів та інвесторів. Тому наступним кроком є розгляд показників фінансової стійкості з 2018 по 2022 рік (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Оцінка фінансової стійкості сільгосп підприємства

Назва показників	Рекомендації	Роки					Відхилення 2022 до 2018
		2018	2019	2020	2021	2022	
Коеф-нт автономії	$\geq 0,5$	0,672	0,653	0,662	0,684	0,692	0,02
Коеф-нт фінансування	$\leq 0,5$	0,481	0,552	0,523	0,474	0,441	-0,04
Коеф-нт забезпеченості ВОК	$\geq 0,5$	1,921	2,072	1,964	1,983	2,051	0,13

З таблиці 2.10 видно, що розмір коефіцієнта автономії впродовж періоду сягав нормативного рівня ($\geq 0,5$), що фактично вказує на фінансову незалежність сільгосп підприємства. Коефіцієнт забезпеченості власними коштами у відсотках до валюти балансу з 2018 по 2022 рік дещо зріс: якщо в

2018 році показник був на рівні 0,67, то у 2022 році він збільшився до 0,69, що вказує на зменшення фінансової залежності сільгосппідприємства від зовнішнього фінансування.

Коефіцієнт фінансування за всі 5-ть років перебував у межах прийняттого діапазону, але за аналізований період дещо збільшився. Зростання коефіцієнта встановлює збільшення частки позикового капіталу у структурі фінансування.

Коефіцієнт фінансування у 2019-2020 рр. перевищував рекомендовані значення, проте вже у 2021-2022 рр. він знизився та був у межах нормативних значень. В 2022 році показник становив 0,44, що на 0,04 менше, ніж наприкінці 2018 року. Зниження цього коефіцієнта характеризує скорочення частки запозичених джерел у структурі фінансування.

На рисунку 2.6 представлено рух показників фінансової стійкості сільгосппідприємства.

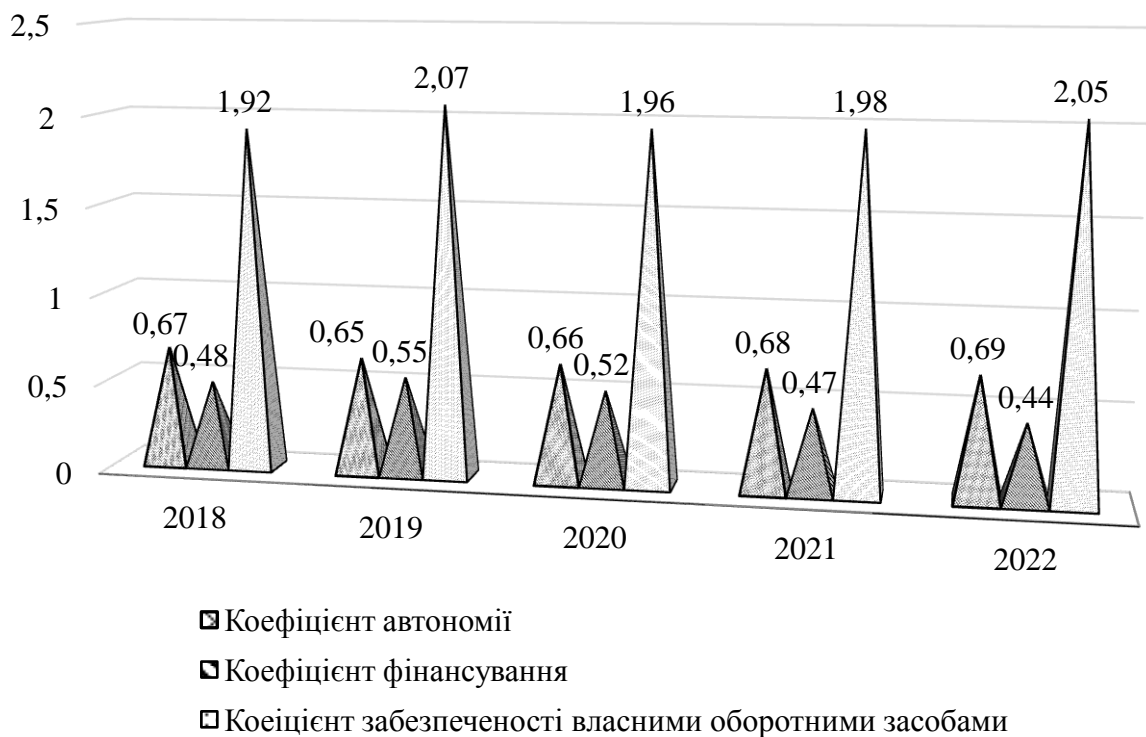

Рис. 2.6. Показники фінансової стійкості сільгосппідприємства за 2018-2022 роки

Таким чином, при оцінюванні фінансового стану визначені відносні й абсолютні показники фінансової стійкості дозволили визначити, що сільгоспідприємство є фінансово стійким, а його господарська активність підтримується переважно за рахунок самофінансування, тобто через власні джерела фінансування.

Аналіз показників рентабельності, які показують співвідношення між отриманим прибутком і витратами на його отримання, має важливе значення. Спектр показників рентабельності дуже широкий. У таблиці 2.11 наведено розрахунок деяких можливих показників на базі фінансової звітності сільгоспідприємства.

Таблиця 2.11

Оцінювання показників рентабельності сільгоспідприємства

Назва показників	Роки					Відхилення 2022 до 2018
	2018	2019	2020	2021	2022	
Прибутковість активів, %	1,152	-0,171	-1,383	-0,564	0,462	-0,69
Прибутковість власного капіталу, %	1,172	-0,183	-1,414	-0,431	0,391	-0,781
Прибутковість продажу, %	1,421	-0,252	-2,391	-2,082	0,784	-0,637

Серед всього спектру показників, зазначених у таблиці 2.11, можна відзначити, що найкращим роком, з точки зору прибутковості, був 2018 рік, коли всі показники були позитивними та найбільшими. В подальшому, з 2019 по 2021 роки, сільгоспідприємство отримувало збитки, а найгіршим серед них був 2020 рік, коли показники збитковості були найвищі. Проте 2022 рік позначився незначним прибутком, що відновило позитивні значення показників рентабельності. Діаграма, що відображає динаміку показників рентабельності, наведена на рисунку 2.7.

Загалом за весь період найбільше знизилася прибутковість власного капіталу – майже у 3 рази. Зменшення цього показника рентабельності може свідчити про те, що сільгоспідприємство не ефективно використовує свій

власний капітал для генерації прибутку. Це може бути пов'язано з низькою продуктивністю, високими витратами чи неприбутковими операціями.

Розміри показників рентабельності можуть варіюватися в залежності від галузі, регіону, розміру підприємства та інших факторів. Однак існують загальні орієнтири для розмірів показників рентабельності, які можна використовувати для порівняння та оцінки фінансової ефективності. Так, рентабельність активів може становити від 1% до 10%, рентабельність власного капіталу – в межах 10-20%, а рентабельність продажу, як вважається в економіці, має бути не менше 5-15%. Отриманий результат виражається у відсотках і вказує, який відсоток виручки перетворюється на чистий прибуток. Висока рентабельність продажів свідчить про ефективну управлінську діяльність та здатність компанії генерувати прибуток від своєї основної діяльності.

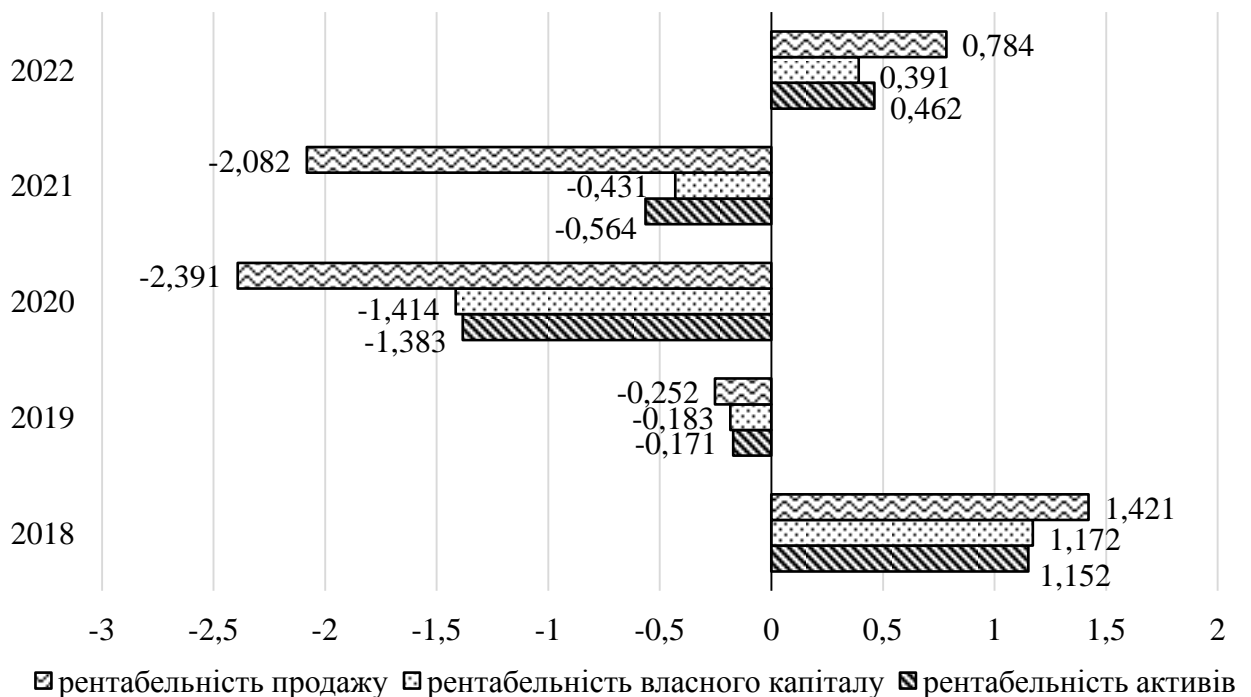

Рис. 2.7. Динаміка показників рентабельності сільгоспідприємства за 2018-2022 рр.

Таким чином, серед показників рентабельності можна встановити незадовільну тенденцію через їх низьке значення та схильність до переходу у

зону збитковості. Це відображає низький рівень менеджменту фінансування сільгосп підприємства, його нездатність здійснювати поточне управління власними фінансовими ресурсами задля максимізації прибутку та вимагає негайного покращення ситуації щодо фінансування діяльності сільгосп підприємства.

Висновки до розділу 2

1. Аналіз загального обсягу і структури виробництва продукції сільгосп підприємства за 2018-2022 роки виявив постійне зростання обсягів виробництва продукції. У 2022 році загальний обсяг виробництва збільшився на 101,1%, тобто більше ніж у 2 рази, порівнюючи з 2018 роком. Дохід від реалізації загалом зберігав тенденцію до зростання, за винятком 2019 року, в якому спостерігалось незначне зниження порівнюючи з 2018 роком. Це відбулося переважно через піднесення цін на продукцію рослинництва. Збільшення доходу може вказувати на ефективне управління підприємством, включаючи раціональне використання фінансових ресурсів, оптимізацію виробничих процесів, ефективну стратегію продажу продукції.

2. Вартість майна наприкінці 2022 року була на 4,2% нижчою, ніж в 2018 році, через зниження обсягів необоротних активів на 14,1%, тоді як оборотні активи протягом цих років зросли на 13,4%. Також впродовж усього періоду у структурі капіталу сільгосп підприємства переважав власний капітал, а не запозичений, що є позитивним моментом менеджменту фінансування підприємства. Загалом зазначимо, що підприємство переважно самофінансується, що з'ясовується через його непоганий фінансовий стан.

3. При оцінюванні фінансового стану визначені відносні й абсолютні показники фінансової стійкості дозволили визначити, що сільгосп підприємство є фінансово стійким, а його господарська активність підтримується переважно за рахунок самофінансування, тобто через власні джерела фінансування. Проте серед показників рентабельності можна встановити незадовільну тенденцію через їх низьке значення та схильність до

переходу у зону збитковості. Це відображає низький рівень менеджменту фінансування сільгосппідприємства, його нездатність здійснювати поточне управління власними фінансовими ресурсами задля максимізації прибутку та вимагає негайного покращення ситуації щодо фінансування діяльності сільгосппідприємства.

РОЗДІЛ 3. НАПЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ФІНАНСУВАННЯ СІЛЬГОСППІДПРИЄМСТВ ЗА РАХУНОК ВЛАСНИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

3.1. Фінансове планування як інструмент менеджменту фінансування сільськогосподарських підприємств

Кожне підприємство розробляє власну систему управління фінансовими ресурсами, виходячи зі свого стану, концепції розвитку, знань і досвіду менеджерів. Її елементи взаємопов'язані між собою і впливають на процес формування та використання фінансових ресурсів (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Елементи системи менеджменту фінансування сільськогосподарських підприємств

Динамічний розвиток економіки аграрного сектору, мінлива ринкова кон'юнктура, зміна умов і методів управління фінансами сільгоспідприємств роблять об'єктивно необхідним фінансове планування в цілому та планування мінімального обсягу фінансових ресурсів в розрізі джерел їх формування.

Фінансове планування – це управління процесом створення, розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів підприємства, яке здійснюється в рамках детального фінансового плану. При розробці та прийнятті фінансового плану визначаються кількісні та якісні цілі сільгоспідприємства та найбільш ефективний спосіб їх досягнення. Фінансове планування допомагає мінімізувати невизначеність ринкового середовища та її негативний вплив на роботу підприємства. До основних завдань фінансового планування належать;

- визначення обсягу і структури капіталу, який буде використаний для створення підприємства та його функціонування протягом планового періоду;

- обґрунтування оптимального розміру і структури витрат на виробництво і збут продукції;

- прогнозування джерел та обсягів грошових надходжень;

- обґрунтування раціональних грошових потоків синхронізація грошових надходжень і грошових виплат протягом певного періоду;

- визначення ефективності різних напрямів і видів господарсько-фінансової діяльності шляхом максимізації прибутку;

- постійний моніторинг фінансових показників та коригування поточних планів відповідно до мінливих умов ведення бізнесу.

Отже, фінансове планування є важливим етапом для прийняття ефективних господарських і фінансових рішень, але воно необхідне для раціоналізації всіх управлінських дій, пов'язаних з формуванням і реалізацією фінансових завдань. Іншими словами, воно повинно підтримувати місію та загальну стратегію сільгоспідприємства, ґрунтуючись на маркетингових, виробничих та інших його планах.

Тому основним завданням є обґрунтування та побудова раціональної організації фінансового планування відповідно до загальних правил та специфіки функціонування сільгоспідприємства. Загальні правила планування включають визначення цілей запланованих дій, які відповідають

місії підприємства, встановлення послідовності цих дій, методів та інструментів, які будуть використовуватися, аналіз та оцінку досягнутих результатів і запланованих методів коригувальних дій.

Фінансове планування базується на таких принципах:

1) принцип релевантності. Це означає, що фінансування поточних активів слід планувати з використанням короткострокових джерел. Наприклад, якщо підприємство планує придбати сировину чи матеріали, воно не повинно використовувати облігації для фінансування цієї операції. Слід використовувати короткострокові банківські кредити або комерційні кредити від постачальників. У той же час, для оновлення основних засобів слід використовувати довгострокові фінансові інструменти;

2) принцип обов'язкової наявності власного оборотного капіталу означає, що сума оборотного капіталу в балансовому плані сільгосп підприємства повинна перевищувати суму короткострокових зобов'язань. Певна частина оборотного капіталу повинна фінансуватися з довгострокових джерел (довгостроковий борг і власний капітал). У цьому випадку підприємство має менший ризик дефіциту оборотного капіталу;

3) принцип відшкодування грошових коштів – означає, що в процесі планування необхідний певний резерв грошових коштів для забезпечення надійної платіжної дисципліни на випадок, якщо один з одержувачів коштів прострочить платежі більше, ніж заплановано [3].

Фінансовий план – це загальний плановий документ, який відображає надходження та витрати фінансових ресурсів підприємства на поточний (один рік або менше) та довгостроковий (більше одного року) період. Фінансові плани готуються у формі балансу доходів і витрат і включають операційний та капітальний бюджети, а також прогнози фінансових ресурсів. Фінансові плани мають бути добре прораховані з точки зору структури та змісту. Його розробка вимагає зусиль різних підрозділів сільгосп підприємства. Комплексний фінансовий план – це документ, що містить кілька незалежних, але взаємопов'язаних планів, кожен з яких

обґрунтовує майбутні бізнес-рішення з точки зору фінансових можливостей і кінцевих результатів. Кількість і формат цих планів залежить від специфіки підприємства, обсягу грошових надходжень і витрат, наявності та кваліфікації працівників, відповідальних за фінанси.

Метою поточних фінансових планів є забезпечення постійної платоспроможності сільгосппідприємства. Поточні плани ґрунтуються на детальних розрахунках і складаються на один рік з щоквартальною розбивкою.

На етапі організації фінансового планування встановлюється власне план, методика обґрунтування відповідних показників, альтернативні завдання та комплекс управлінських дій для вибору найбільш доцільних завдань з урахуванням даних умов. При цьому розпізнаються функції кожного учасника процесу планування, сфера їхньої діяльності до початку поточного планового періоду та встановлюються конкретні терміни надання відповідних матеріалів і необхідних розробок.

Метою довгострокового фінансового планування є визначення прийнятних темпів розвитку сільгосппідприємства з точки зору фінансової стійкості. У більшості випадків довгострокові фінансові плани містять лише найважливіші цілі щодо доходів, витрат і фінансових результатів на певний період часу.

Основні етапи комплексного фінансового планування в сільськогосподарських підприємствах у найзагальнішому вигляді представлені в таблиці 3.1.

Для раціонального фінансового планування доцільно впроваджувати механізми бюджетного планування, які забезпечують економію фінансових ресурсів та ефективність управління цими ресурсами, скорочення непродуктивних і потенційних витрат та підвищення достовірності планових показників.

Визначимо основні поняття, пов'язані з бюджетним плануванням [40]:

– бюджетування – це процес розробки конкретного бюджету відповідно до загального плану роботи. У практиці управління фінансовими ресурсами сільськогосподарські підприємства використовують два основних типи бюджетів: поточні (операційні) бюджети та капітальні бюджети;

Таблиця 3.1

Етапи фінансового планування в сільгоспідприємствах

Етапи	Короткий опис
1. Встановлення цілей планових дій	Обґрунтування основної мети фінансового планування, а також завдань на кожній ділянці фінансової діяльності
2. Упорядкування послідовності дій	Встановлення послідовності сфер та функцій діяльності виконавців
2.1. Вибір та обробка інформації	Збір інформації (внутрішньої) про стан усіх фінансових ресурсів на початок планового періоду, про зовнішню ситуацію (ринкову кон'юнктуру, податки, умови отримання кредитів та ін.)
2.2. Визначення основних тенденцій минулого періоду та на перспективу	Обсяг виробленої та реалізованої продукції, фінансових результатів, руху грошових потоків, інвестицій тощо
2.3. Вибір методики розрахунків та обґрунтування кількох варіантів планових завдань	Застосування прогресивної техніки для обґрунтування планових надходжень від продажу, витрат, пов'язаних з їх отриманням, фінансових результатів, рухом коштів, структури майна та джерел їх фінансування
2.4. Вибір оптимальних планових завдань та обґрунтування фінансових планів	Виходячи з передбачуваних фінансових результатів і досягнення намічених цілей найкращих варіантів у конкретній ситуації
3. Здійснення контролю	Контроль за виконанням фінансових завдань та їх ефективністю
3.1. Поточний контроль	Контроль за грошовими надходженнями, витратами, їхньою синхронізацією, виконанням фінансових зобов'язань, втратами, досягненням прибутковості тощо. Розробка короткострокових прогнозів руху грошових ресурсів як форми контролю за збалансованістю надходжень та виплат, платоспроможністю підприємства
3.2. Оцінка ефективності виконання фінансових завдань	Багатофакторний аналіз усіх фінансових показників. Діагностика фінансового стану підприємства, ступеня впливу окремих факторів на результативність прийнятих рішень

– бюджет – це оперативний фінансовий план, зазвичай на період до одного року, який відображає витрати та надходження коштів на поточну, інвестиційну та фінансову діяльність підприємства;

– бюджетування капіталу – це процес розробки конкретного бюджету для джерел капіталу (пасивний баланс) та формування його розподілу (активний баланс). Це може бути, наприклад, прогноз балансу активів і пасивів на квартал, півріччя або рік.

В даний час менеджери і власники підприємств виявляють великий інтерес до систем бюджетування. Це пов'язано з необхідністю вдосконалення планування та управління фінансовими ресурсами, оборотним капіталом і запасами, підвищенням ефективності їх використання, а також із вимогами до зниження витрат і поліпшення якості продукції, що впливають із зростаючої конкуренції на ринку.

Бюджетування базується на плануванні і складанні кошторисів і є управлінською технологією, яка дозволяє ефективно управляти, розподіляти та контролювати фінансові процеси на сільгоспідприємстві.

Бюджетування є більш ефективним інструментом менеджменту, ніж традиційні системи внутрішнього планування та контролю. Основними перевагами бюджетування є:

- щомісячне бюджетне планування для структурних підрозділів дає більш точний показник обсягу і структури витрат, ніж діюча система фінансової звітності та бухгалтерського обліку;

- більша автономія структурних підрозділів у розподілі бюджетів заробітної плати в рамках затвердження місячних бюджетів, що збільшить матеріальну зацікавленість працівників;

- мінімізація кількості параметрів бюджетного контролю зменшує кількість непродуктивних витрат часу працівників економічних служб підприємства;

- бюджетне планування дозволяє підприємству налагодити систему жорсткої економії фінансових ресурсів.

Але вищезазначені переваги системи бюджетування на підприємствах аграрного сектору слід доповнити наступними положеннями:

- визначення реальної потреби у фінансуванні сільськогосподарської діяльності;

- збільшення річного грошового потоку;

- економія грошового потоку;

- скорочення дебіторської заборгованості;

– розробка ефективних заходів, спрямованих на покращення фінансового стану та підвищення фінансової стійкості.

Процес бюджетування сільськогосподарських підприємств представлений на рис. 3.2.

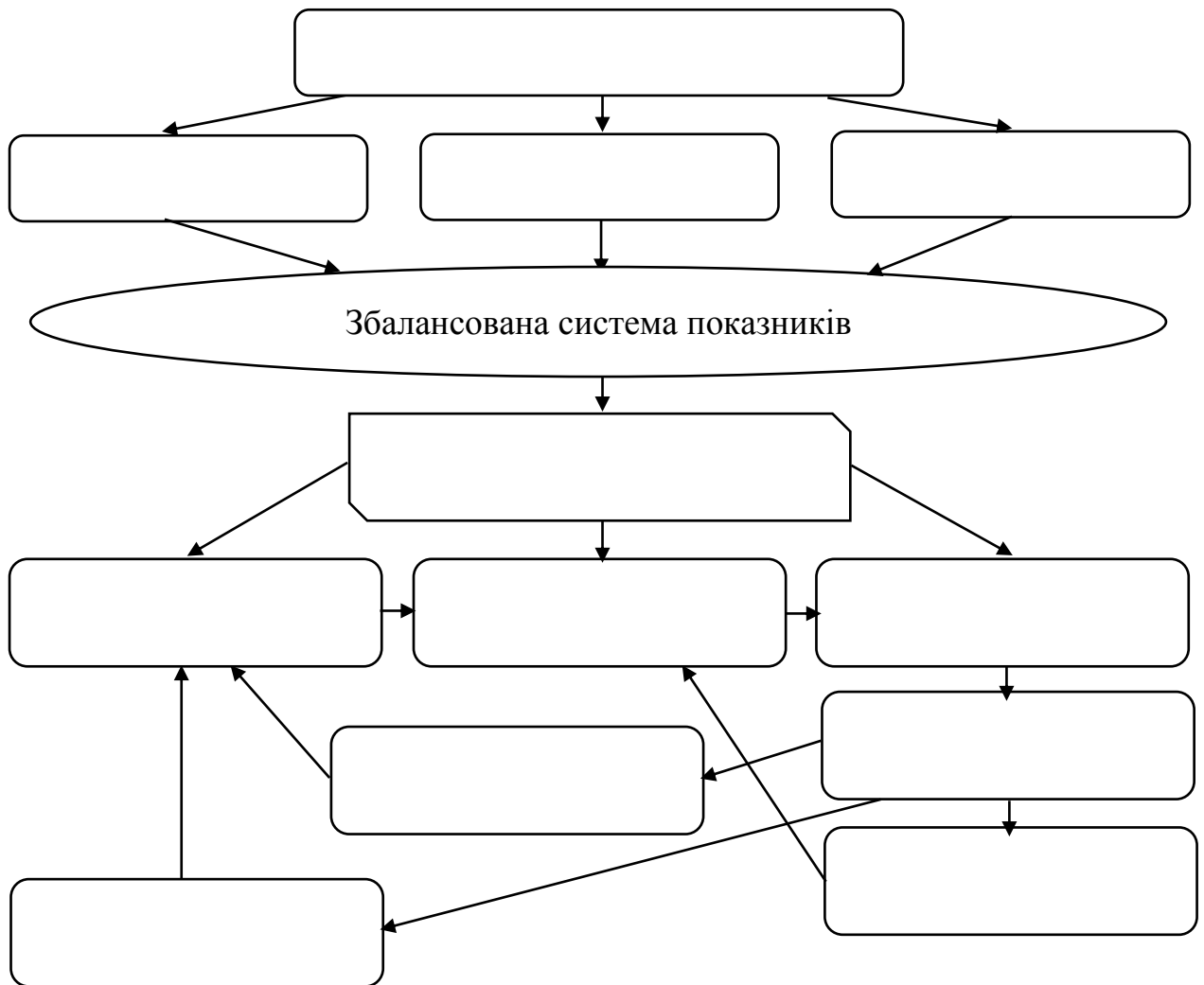

Рис. 3.2. Процес бюджетування на підприємствах аграрного сектора

Для сільгосп підприємств були визначені наступні бізнес-процеси:

- планування (через систему бюджетів);
- облік даних про результати діяльності в бюджетах;
- аналіз фактичних даних при плануванні;
- прийняття рішень на основі аналізу даних.

Розпізнають наступні види бюджетів:

а) за складом показників: бюджет доходів і витрат (плановий звіт про прибутки і збитки); бюджет руху грошових коштів; плановий баланс;

б) за об'єктом бюджетування (функціональні бюджети): бюджети продажів, бюджет постачання, бюджети витрат тощо;

в) за періодом планування: річні бюджети, квартальні бюджети, місячні бюджети тощо;

г) за рівнем планування: бюджети підрозділів за кожним видом діяльності, консолідовані бюджети підприємства.

Планування (через систему бюджетів) сприяє підготовці консолідованого бюджету розвитку сільгосппідприємства.

Для поетапного впровадження бюджетування можливо виконати низку кроків, зокрема:

- 1) розробка фінансової структури сільгосппідприємства;
- 2) визначення типу та формату бюджетів;
- 3) створення системи обліку та контролю за виконанням бюджетів.

Відповідно до запропонованих рекомендацій, в організаційній структурі агропідприємства має бути створений фінансовий центр відповідальності, оскільки більшість агропромислових підприємств є багатогалузевими, які пов'язують між собою виробництво, постачання, зберігання, переробку та збут готової продукції. Центр фінансової відповідальності розробляє систему зі збалансованими показниками та готує вхідну бюджетну інформацію для побудови систем управління (табл. 3.2).

Слід зазначити, що фінансова структура сільгосппідприємства не є одноразовим рішенням. Навпаки, вона змінюється відповідно до стратегічного напрямку розвитку підприємства. Тому необхідно забезпечити можливість своєчасного коригування системи бюджетів підприємства у відповідь на зміни в організаційній структурі, а отже, і у фінансовій структурі.

Центр фінансової відповідальності повинен розробити прогнозний бюджет за ключовими показниками діяльності сільгосппідприємства.

Важливим підсумковим прогнозним бюджетом є бюджет доходів і витрат. Основна частина доходів сільгосппідприємства – це виручка від реалізації продукції. Продажі продукції прогноуються на три роки вперед. Дані за перший рік є дуже точними і надійними, оскільки вони розбиті на квартали, майбутні покупки чітко визначені, а контракти на поставку вже підписані. Прогнозовані грошові надходження від продажів використовуються для закупівлі обладнання, сировини та витратних матеріалів, виплати заробітної плати та сплати податків. Всі витрати повинні бути в такому обсязі, щоб досягти прогнозованої суми прибутку з урахуванням інвестованих у виробництво фінансових ресурсів.

Таблиця 3.2

Пропозиції щодо формування збалансованих показників для кожного конкретного сільгосппідприємства відповідно до його фінансової стратегії

Вид центру фінансової відповідальності	Стратегія	Показники
Центр інвестицій	Пошук і розподіл інвестицій. Аналіз окупності інвестицій	Обсяг інвестицій
		Окупність інвестицій
Центр прибутку, доходів, витрат	Максимізація прибутку	Чистий прибуток
		Витрати
Центр маржинального доходу	Збільшення доходу. Економія змінних витрат	Дохід
		Змінні витрати
Центр доходів	Збільшення доходу	Дохід
		Обсяг продажів
		Витрати
Центр витрат	Економія витрат	Змінні витрати
		Постійні витрати

Таким чином, ключовим документом у консолідованому бюджеті сільгосппідприємства є бюджет доходів і витрат або фінансовий план. При розробці фінансових планів слід керуватися низкою основних принципів:

– забезпечення відповідності потребам ринку, врахування кон'юнктури ринку, врахування платоспроможного попиту, врахування платоспроможності окремих підприємств (можливість нормального розрахунку з покупцями та постачальниками продукції);

- узгодження термінів надходження і використання коштів (період між надходженням і використанням коштів повинен мати мінімальний розрив, особливо в умовах інфляції);
- забезпечення мобільності на випадок недосягнення запланованих обсягів продажу або перевищення запланованих витрат;
- забезпечення раціональності (ефективності) інвестування фінансових ресурсів (нові вкладення повинні мати вищу ефективність порівняно з рівнем, досягнутим у поточній ситуації);
- забезпечити покриття інвестицій та інших витрат за рахунок найдешевших джерел фінансування;
- підтримання платоспроможності сільгоспідприємства в довгостроковій перспективі;
- забезпечення зростання фінансової стійкості сільгоспідприємства.

Таким чином, фінансовий план сільгоспідприємства є одним з основних засобів, за допомогою якого воно контактує зі своїм зовнішнім середовищем – постачальниками, споживачами, дистриб'юторами, кредиторами та інвесторами. Від їхньої довіри залежить вартість активів сільгоспідприємства і навіть його потенціал для ефективної діяльності. Тому фінансові плани повинні бути добре розробленими та обґрунтованими.

Необхідність фінансового планування підтверджується особливостями сільськогосподарського виробництва, тобто існуванням тимчасових розривів у платіжному обороті, що є наслідком коливань у кругообігу оборотних засобів та фінансових ресурсів у цілому (сезонність відтворення робить нерівномірним виробничі витрати і надходження виручки на банківські рахунки сільськогосподарських виробників). Велика тривалість виробничого циклу та часті сезонні перерви в процесі праці, що призводить до необхідності додаткових інвестицій фінансових ресурсів у періоди перерв через природні умови. Тому в динамічному конкурентному середовищі одним з основних інструментів управління фінансовими ресурсами є

фінансове планування (бюджетування) або бюджет доходів і витрат сільгосп підприємства.

У західній практиці існує думка, що без фінансового планування неможливо займатися господарською діяльністю, в той час як в нашій країні більшість підприємств функціонують без фінансового планування. Однак, як тільки сформується справжній ринковий механізм, підприємці будуть змушені більш серйозно ставитися до фінансового планування і ретельно зважувати баланс між відтоком і припливом грошових коштів.

3.2. Розробка системи контролю за дебіторською заборгованістю сільськогосподарського підприємства

Відповідно до аналізу фінансових ресурсів, проведеного в аналітичному розділі даної роботи, обсяг дебіторської заборгованості ДДС ІОБ НААН має тенденцію зростання більш значними темпами, ніж виручка від реалізації. Це говорить про те, що збільшення дебіторської заборгованості пов'язується не з розширенням діяльності сільгосп підприємства, а з неналежним контролем за наданням комерційного кредиту. Також це викликає у підприємства додаткову потребу у фінансових ресурсах через збільшення розриву між авансуванням коштів у виробництво та отриманням виручки за реалізовану продукцію. Тому контроль за дотриманням сільгосп підприємством обґрунтованого рівня дебіторської заборгованості є вимогою щодо підвищення ефективності його менеджменту фінансування.

Більшість підприємств надають перевагу продажу продукції (послуг) за фактом, а не в кредит. Проте конкурентне середовище диктує свої умови, коли заради активізації реалізації продукції й залучення клієнтів підприємства вимушені продавати з відтермінуванням платежів. Але контролюючи цю ситуацію, продавець може не тільки скоротити сам розмір дебіторської заборгованості, але й витрати на її утримання (інакше продавцю

потрібно задовольнити тимчасову нестачу оборотних коштів, а отже залучити позикові кошти).

Підставою для такого контролю є рішення щодо надання кредиту покупцеві. Для розпізнавання якості кредиту (ймовірності дефолту) проводиться неупереджена оцінка за 5 критеріями: 1) характеристика позичальника, 2) кредитоспроможність (надійність), 3) капітал, 4) забезпечення кредиту та 5) умови кредиту.

Характеристики позичальника порівнюються з ймовірністю того чи намагатиметься покупець виконати зобов'язання. Цей фактор має вирішальне значення, оскільки кредитні операції передбачають погашення боргу. Досвідчені фахівці з оцінки кредитоспроможності часто підкреслюють, що моральний фактор є найважливішим аспектом при наданні кредиту.

Кредитоспроможність – це оцінювання платоспроможності клієнта, що спирається на дослідження його фінансової звітності. При цьому спостерігають також за діловою репутацією клієнта та його практикою ведення бізнесу.

На цій основі приймається рішення щодо надання чи ненадання кредиту покупцеві.

У цьому випадку система контролю має вирішальне значення. Це пов'язано з тим, що без системи контролю розміри дебіторської заборгованості можуть перевищити прийнятний рівень, а грошові потоки можуть скоротитися. Це часто вимагає коригувальних дій, і налагоджена система контролю за дебіторською заборгованістю може бути єдиним способом контролювати ситуацію в цій сфері.

Згідно з досвідом успішних українських компаній та більшості західних компаній, дебіторська заборгованість становить 20-21% активів; у випадку ДДС ІОБ НААН частка дебіторської заборгованості в 2018-2022 роках коливалася від 11,3% у 2018 році до 20,5% у 2022 році. Однак в абсолютному вираженні спостерігається зростання на 782 тис. грн. (або на 73,8%) наприкінці 2022 році, що є надто значним, особливо з огляду на

дорогі кредитні ресурси та зменшення доходу від реалізації продукції на 17% порівняно із 2018 роком.

Цей показник (продажі в кредит) є одним з двох основних факторів, що визначають загальний обсяг дебіторської заборгованості в будь-який період, іншим є середній час, що минув із часу відвантаження до моменту інкасації.

У зв'язку із значною вартістю кредитів в Україні, які найчастіше використовують саме для фінансування касових розривів, підприємствам необхідно постійно контролювати показники дебіторської заборгованості і не допускати її надмірного зростання.

Для контролювання дебіторської заборгованості кожному підприємству необхідно встановити обґрунтований рівень дебіторської заборгованості (обчислений у днях) для кожного виду товарів і послуг, виходячи з власних спостережень і конкретних умов виробництва та з урахуванням особливостей технології виробництва кожного виду. Обґрунтований рівень дебіторської заборгованості встановлюється виходячи з припущення, що рівень обґрунтованості не впливає на нормальне функціонування підприємства, тобто менша сума неможлива, а більша – економічно незручна:

$$ДЗ_{об} = \frac{ВП}{К \times Р_{дз}}, \quad (3.1)$$

де $ДЗ_{об}$ – обґрунтований рівень дебіторської заборгованості, грн.;

$ВП$ – валовий прибуток за відвантажену продукцію (послуги) за місяць (протягом будь-якого звітного періоду на кожен вид продукції/послуг);

$К$ – кількість днів у місяці (періоді звітності);

$Р_{дз}$ – рівень дебіторської заборгованості (у днях) на кожен вид продукції/послуг.

Для того, щоб отримати більш чітке уявлення щодо рівня дебіторської заборгованості сільгосп підприємства, слід розрахувати загальну її суму і далі вже визначити співвідношення до активів, прибутку тощо:

$$ДЗ_{\text{заг.}} = ДЗ_{\text{об } 1} + ДЗ_{\text{об } 2} + \dots + ДЗ_{\text{об } N}, \quad (3.2)$$

де $ДЗ_{\text{об } N}$ – обґрунтований рівень дебіторської заборгованості на кожен вид продукції/послуг, грн.;

Обчислення дебіторської заборгованості відбувається за наступною формулою:

$$ДЗ = СПр \times ПП, \quad (3.3)$$

де $СПр$ – сума денного продажу у кредит;

$ПП$ – середній період повернення коштів.

Щоб розглянути дебіторську заборгованість протягом певного періоду часу, можна використати наступну формулу, яка називається середнім терміном погашення (СТП):

$$СТП = X\% \text{ (за 10 днів)} + Y\% \text{ (за 30 днів)} + \dots + Z\% \text{ (за понад 60 днів)}, \quad (3.4)$$

де x, y, \dots, z – відсоткове співвідношення покупців продукції/послуг у кредит.

Припустимо, що підприємство виготовляє продукцію вартістю 200 000 гривень і 80% її клієнтів сплачують за неї повністю протягом 10 днів, а решта 20% – за 40 днів. При цьому СТП обчислюють так:

$$\Rightarrow 10 \times 0,8 + 40 \times 0,2 = 16 \text{ днів.}$$

Для визначення середнього періоду, необхідного для погашення дебіторської заборгованості споживачами продукції (послуги), можна використовувати показник оборотності дебіторської заборгованості для певного періоду:

$$КО_{\text{дз}} = РПр / 360, \quad (3.5)$$

де $КО_{дз}$ – середній денний продаж;

РПр – річний продаж.

Зауважимо, що іноземні експерти ділять річний оборот (річну виручку) не на 365 днів, а на 360.

Потім, згідно зі схемою аналізу, перемножимо дві останні формули і порівняємо результат з розрахунком дебіторської заборгованості, наведеним вище. Результати повинні збігатися.

$$ДЗ = СТП \times КО_{дз}. \quad (3.6)$$

На основі наведених вище формул будується графік старіння дебіторської заборгованості (табл. 3.3). Цю таблицю легко аналізувати, оскільки зміни дебіторської заборгованості в часі можна визначити досить швидко. Таблиця також містить дані моніторингу, що дозволяє краще відслідковувати ситуацію не тільки для підприємств, що мають проблеми з дебіторською заборгованістю, але й для тих, що не мають таких проблем.

Таблиця 3.3

Розрахунки із дебіторської заборгованості у часі (віковий план)

Вікова шкала дебіторської заборгованості, днів	Розмір дебіторської заборгованості, грн.	Питома вага, %
0 – 10	80 000	80
11 – 30	0	0
31 – 45	20 000	20
46 – 60	0	0
Понад 60	0	0
Разом:	100 000	100

Основним завданням аналізу валової дебіторської заборгованості постає усвідомлення того, в який момент споживачі здійснюють повільніші або швидші платежі. Повільніша оплата, тобто збільшення дебіторської заборгованості, збільшує вартість обслуговування дебіторської

заборгованості. Повільніші платежі також означають збільшення безнадійних боргів. Тому підприємству самому необхідно оплачувати витрати (роботи), які мали б бути оплачені за рахунок коштів, що залишилися у боржника.

Для того, щоб відстежити можливі зміни щодо погашення платежів, розроблено спосіб визначення характеру платежів, який можна проілюструвати на наступному прикладі.

Припустимо, що підприємство реалізує певну продукцію, а покупці розплачуються у такому порядку: 10% – у 1-й місяць надання продукції; 30% – на 2-й місяць; 40% – на 3-й місяць; 20% – на 4-й місяць.

Припустимо, що в січні продали продукції (послуг) на 120 000 грн. і 10% клієнтів оплатили їх у цьому місяці.

$$120\,000 - 0,1 * 120\,000 = 108\,000 \text{ грн.}$$

В лютому ситуація буде такою. За січень розрахується тільки 40% (за січень-лютий: 10% + 30%) і додається 10% клієнтів, які сплачують у лютому (1-й місяць). Тобто дебіторська заборгованість у цей період становитиме:

$$0,6 * 120\,000 + 0,9 * 120\,000 = 180\,000 \text{ грн.}$$

За такою ж схемою обчислюють стан заборгованостей покупців за кожним місяцем. На основі цих обчислень складають таблицю 3.4.

Таблиця 3.4

Динаміка стану заборгованості клієнтів

Назва місяців	Продажі, тис. грн.	ДЗ, тис. грн.	Квартальні показники		Річні показники	
			КО _{ДЗ}	СТП	КО _{ДЗ}	СТП
Січень	120	108				
Лютий	120	180				
Березень	120	204	2,00	102 дні	–	–
Квітень	120	204				
Травень	180	258				
Червень	240	348	3,00	116 днів	2,50	139 днів
Липень	240	396				
Серпень	180	354				
Вересень	120	264	3,00	88 днів	2,67	99 днів
Жовтень	120	216				
Листопад	120	204				

Грудень	120	204	2,00	102 дні	2,50	82 дні
---------	-----	-----	------	---------	------	--------

Таблиця 3.4 ілюструє два основні моменти. По-перше, зі зміною рівня продажів змінюються і показники СТП. Це визначає, як споживачі реагують на зміни, сплачуючи рахунки раніше чи пізніше. По-друге, СТП погано реагує на сезонність продажів, що ускладнює його використання в якості інструменту моніторингу для підприємств із такою сезонністю. Підприємствам, що мають сезонні продажі, також буде складно інтерпретувати попередню таблицю.

Виходом з цієї ситуації є об'єднання двох таблиць для отримання підсумків на кінець кожного кварталу. Таблиця 3.5 показує, що залишок дебіторської заборгованості на кінець червня становить 348 000 грн.: 80% від 120 000 грн. (продаж) у квітні було сплачено, 40% від 180 000 грн. (продаж) у травні було сплачено і 10% від 240 000 грн. (продаж) у червні було сплачено. Таким чином, залишок дебіторської заборгованості на кінець червня виглядає наступним чином:

$$0,2 \times 120\,000 \text{ (грн.)} = 24\,000 \text{ грн. квітневого продажу} +$$

$$0,6 \times 180\,000 \text{ (грн.)} = 108\,000 \text{ грн. травневого продажу} +$$

$$0,9 \times 240\,000 \text{ (грн.)} = 216\,000 \text{ грн. червневого продажу.}$$

Усього: 348 000 грн.

Далі розраховано за аналогією.

Таблиця 3.5

Структура дебіторської заборгованості за віком

Термін ДЗ, дні	Березень	%	Червень	%	Вересень	%	Грудень	%
	31		30		30		31	
	тис. грн.		тис. грн.		тис. грн.		тис. грн.	
0 – 30	108	53	216	62	108	41	112	53
31 – 60	72	35	108	31	108	41	72	35
61 – 90	24	12	24	7	48	18	24	12
Усього:	204	100	328	100	264	100	204	100

Так, у I кварталі не було сплачено 20% січневих платежів, 60%

лютневих платежів та 90% березневих платежів. Таблиця 3.5 показує, що поведінка покупців не змінилася, але навіть за нормальних обставин продавці повинні бути готові до того, що характер платежів може змінитися в певний період. Ці зміни відображені в останній колонці таблиці. Якщо припустити, що споживачі сплачуватимуть рахунки повільніше, то це відбиватися у II кварталі (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Структура дебіторської заборгованості у продажах у II-му кварталі

Другий квартал	Продаж	Дебіторська заборгованість, що залишається	Відношення ДЗ до продажів, %
Квітень	120 000	32 000	27
Травень	180 000	140 000	78
Червень	240 000	220 000	92
Усього:		392 000	197

Відношення непогашеної дебіторської заборгованості до обсягу продажів зросло з 170% до 197%, що дозволяє керівництву одразу побачити, чи зростають платежі клієнтів повільніше, ніж у попередньому періоді.

Такі таблиці дозволяють сільгосппідприємствам краще відстежувати свою дебіторську заборгованість і, що найважливіше, прогнозувати її на майбутні періоди. Після освоєння цього методу можна також створити прогнозну таблицю дебіторської заборгованості, використовуючи співвідношення дебіторської заборгованості до обсягу продажів.

Таблиця 3.7

Структура дебіторської заборгованості у продажах за рік

Квартали	Продаж, тис. грн.	ДЗ, що залишається, тис. грн.	Відношення ДЗ до продажу, %
Перший квартал		204	170
Січень	120	24	20
Лютий	120	72	60
Березень	120	108	90
Другий квартал		348	170
Квітень	120	24	20
Травень	60	108	60
Червень	240	216	90
Третій квартал		264	170
Липень	240	48	20

Серпень	180	108	60
Вересень	120	108	90
Четвертий квартал		204	170
Жовтень	120	24	20
Листопад	120	72	60
Грудень	120	108	90

На основі розрахунків, представлених у таблиці вище, можна показати роботу іншого базового інструменту – таблиці неотриманої дебіторської заборгованості (табл. 3.7). Наприкінці кожного кварталу підсумовують місячну дебіторську заборгованість, ділять результат на місячний товарообіг, потім знаходять різницю.

Наприклад, якщо припустити, що продажі підприємства будуть незмінними, як зазначено вище, а платежі покупців будуть такими самими за інтенсивністю, прогноз виглядає наступним чином (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Прогнозування дебіторської заборгованості за показником частки у продажі

Другий квартал	Прогнозований продаж, грн.	Відношення ДЗ до продажу, %	Прогнозована ДЗ, грн.
Квітень	140 000	20	28 000
Травень	200 000	60	120 000
Червень	280 000	90	252 000
Загальна прогнозована ДЗ: 400 000			

Таким чином, на основі аналізу динаміки та прогнозування дебіторської заборгованості сільгосп підприємства керівництво обґрунтовано визначає напрямок стратегії кредитної політики щодо покупців:

1) кредитний період (період, що надається покупцеві для оплати продукції);

2) критерії кредитоспроможності, виходячи з мінімального рівня фінансової стабільності, необхідного для отримання кредиту, та суми кредиту, що надається конкретному покупцеві;

3) політика підприємства щодо повернення кредитів (колекторська політика). Це визначається тим, наскільки наполегливо сільгосп підприємство намагається стягувати платежі;

4) привілеї, що надаються для прискорення платежів.

З цього дослідження можна зробити висновок, що забезпечення достатнім розміром фінансових ресурсів є необхідною умовою ефективного функціонування сільгосп підприємства. Якщо існує дисбаланс між поточними активами та поточними зобов'язаннями, можна очікувати, що рано чи пізно це стане причиною неплатоспроможності та втрати капіталу підприємства.

3.3. Прогнозування прибутку сільгосп підприємства з використанням рядів динаміки

Прибуток сільгосп підприємства є головним наповнювачем його власних фінансових ресурсів, нестача яких призводить до виникнення додаткових зобов'язань, які, в свою чергу, викликають фінансові ризики та можуть стати причиною банкрутства. Тому виникає необхідність щодо підвищення ролі стратегічного планування і прогнозування прибутку сільгосп підприємств у процесі їх фінансово-господарської діяльності. Використання редактора електронних таблиць MS Excel із регресійним функціоналом надає потужний інструмент для побудови таких прогнозів.

У діяльності підприємства часто виникають питання щодо впливу зміни відпускних цін та обсягів реалізації на прибуток, а також наскільки обсяг реалізації компенсує виробничі витрати. Якщо говорити про фактори, що визначають ступінь економічної продуктивності підприємств, то їх можна виділити і класифікувати за наступними ознаками:

– джерела зростання (підвищення продуктивності праці, зниження капіталомісткості та матеріаломісткості виробництва, покращення залучених матеріальних ресурсів);

– методи модернізації виробництва (науково-технічний прогрес, використання передових технологічних інновацій, удосконалення застарілого обладнання, автоматизація виробництва, впровадження методів і прогресивних форм організації виробничих процесів);

– місце реалізації продукції (внутрішня реалізація, впровадження новітніх технологій, модернізація обладнання, зовнішня реалізація).

Насамперед власники та керівники підприємства повинні розуміти, які обсяги реалізації певних видів продукції є беззбитковими. Прогнозування та моделювання є відповідальними та складними завданнями. З точки зору теорії обмежень і систем така ситуація свідчить про те, що саме ринок і його можливості є основними обмеженнями для компаній, а отже говорить про необхідність прогнозування його параметрів заздалегідь [3].

Таким чином, визначимо прогнозування як пошук економічно доцільних обґрунтованих рішень. Економічне прогнозування допомагає уточнити цілі підприємства шляхом вивчення тенденцій розвитку бізнесу, в тому числі сильних і слабких сторін власної організації [7]. Таким чином, прогнозування майбутнього підвищує ефективність прийняття поточних рішень.

Розглянемо наступні методи прогнозування: метод зваженої ковзної середньої, прогнозування на основі ковзних середніх з використанням графіків. При використанні методу ковзного середнього до уваги беруться деякі останні значення. В результаті, чим менша кількість значень використовується для розрахунку ковзної середньої, тим більше виділяється зміна базової лінії. В основі цього методу прогнозування (метод зваженої ковзної середньої) лежить ідея про те, що останні дані повинні бути більш важливими, ніж попередні. У цьому методі ковзного середнього коефіцієнт для кожного n значення дорівнює $1/n$.

У методі зваженого ковзного середнього показники обчислюються за формулою:

$$\hat{y}_t = a_1 y_{t-1} + a_2 y_{t-2} + a_3 y_{t-3}, \quad (3.7)$$

де вага кожного значення (коефіцієнти a_1 , a_2 , a_3) є невід'ємним числом і розраховується за умови, що більш ранні дані є менш важливими, а більш

пізні – більш важливими. Слід зазначити, що сума ваг усіх коефіцієнтів обов'язково повинна дорівнювати 1.

На основі отриманих статистичних показників реалізації зернових культур ДДС ІОБ НААН для прогнозування обсягів реалізації продукції можна використати метод зваженої ковзної середньої (табл. А.1 додатку А). Згідно розрахунків можна визначити коефіцієнти $a_1=0,962$; $a_2=0,034$; $a_3=0,034$; Сума = 1,000; САВ=7,84; СКП=72,63; Корінь СКП = 8,52.

Відхилення статистики підприємства щодо обсягів продажів зернових становить 7,84 при стандартній похибці 72,63, що свідчить про досить точний прогноз. Цей метод найкраще підходить для прогнозування моделей продажів цього типу продукції, оскільки дані мають відносно невеликі випадкові відхилення від повільно мінливих значень.

На основі статистичних даних квартальних звітів ДДС ІОБ НААН за останні три роки розрахуємо прогноз прибутку сільгосп підприємства на наступний квартал і побудуємо графік на рисунку 3.3.

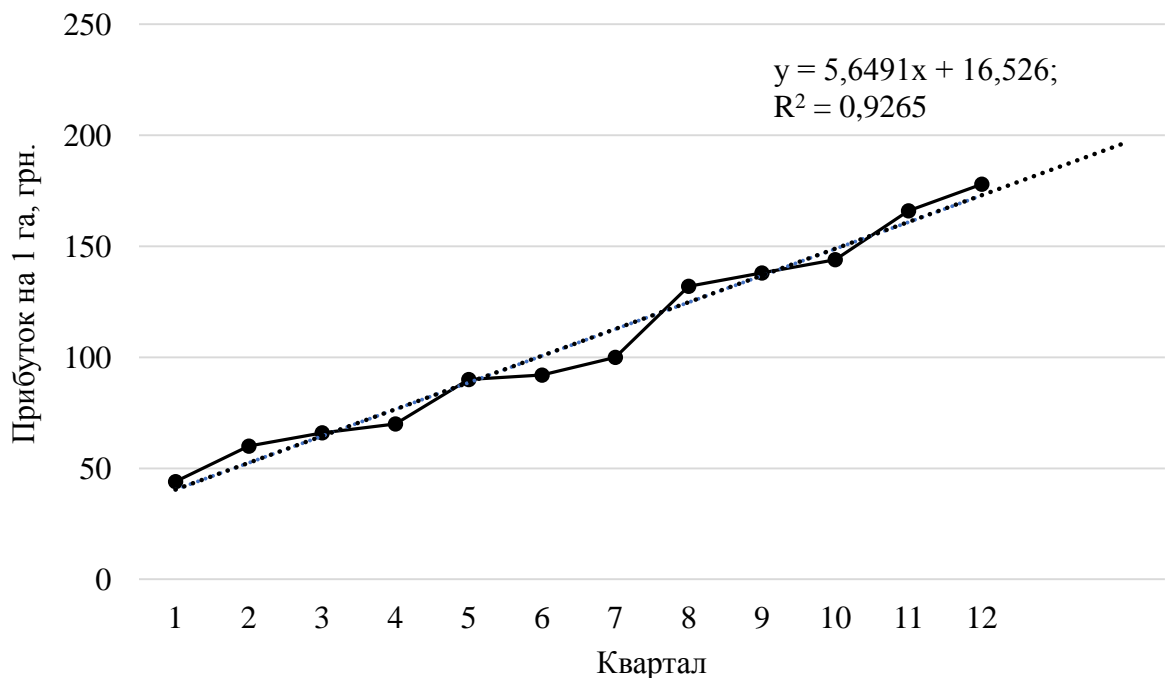

Рис. 3.3. Побудова прогнозного тренду прибутку сільгосп підприємства

Оскільки дані показують чітку тенденцію (майже монотонне зростання), слід застосувати метод Хольта.

Побудуємо прогноз та розрахуємо абсолютну похибку (%) для трьох випадків:

1) для $\alpha = 1,000$ та $\beta = 0,000$ (у цьому випадку метод Хольта перетворюється на просте експоненціальне згладжування).

$$САВ=12,67\%$$

2) для $\alpha = 0,500$ та $\beta = 0,500$

$$САВ=8,92\%$$

3) для $\alpha = 0,853$ та $\beta = 0,304$

$$САВ=7,34\%$$

Дивлячись на прогнози для трьох випадків і розраховану абсолютну похибку, лише третій випадок (0,853 і 0,304) має найменшу похибку (7,34%). Отже, оцінки є адекватними.

Для ефективного функціонування економічної структури в умовах ринкової моделі економіки дуже важливо знайти резерви для збільшення виробничого ланцюга, зменшення факторів витрат і збільшення прибутку. Насправді існує низка факторів, які можуть бути використані для підвищення прибутковості підприємства, які враховуються за конкретних умов, специфіки роботи та обізнаності керівництва і виконавців. Отже, можна зробити висновки про резерви підвищення прибутковості:

- 1) збільшення обсягів виробництва за рахунок максимального завантаження виробничих потужностей;
- 2) дотримання узгоджених вимог щодо постачання продукції;
- 3) перерозподіл фінансово-економічних витрат і пошук шляхів їх зниження;
- 4) своєчасне поповнення основних та оборотних фондів;
- 5) навчання та підвищення кваліфікації працівників, підвищення продуктивності праці;
- 6) мінімізація виробничих витрат;

- 7) збільшення частки реклами та розробка нових методів реклами;
- 8) дослідження у сфері ефективної облікової політики.

Припущення щодо причинно-наслідкового зв'язку між минулою інформацією та майбутнім робить прогнозування неоднозначним. На жаль, їх повноті перешкоджає вплив форс-мажорних факторів, які не завжди можна передбачити. Загалом, за довгостроковими прогнозами, динаміка фінансових показників підприємства продовжуватиме демонструвати тенденцію до зростання, якщо не відбудеться змін у зовнішніх та внутрішніх факторах функціонування сільгоспідприємства. Однак, беручи до уваги коливання розвитку української економіки та часті зміни в законодавстві, не варто обмежуватися лише таким простим методом планування щодо довгострокової перспективи.

Висновки до розділу 3

1. Зміна умов і методів управління фінансами сільгоспідприємств роблять об'єктивно необхідним фінансове планування в цілому та планування мінімального обсягу фінансових ресурсів в розрізі джерел їх формування. Тому основним завданням є обґрунтування та побудова раціональної організації фінансового планування відповідно до загальних правил та специфіки функціонування сільгоспідприємства. Загальні правила планування включають визначення цілей запланованих дій, які відповідають місії підприємства, встановлення послідовності цих дій, методів та інструментів, які будуть використовуватися, аналіз та оцінку досягнутих результатів і запланованих методів коригувальних дій.

2. Надмірне збільшення дебіторської заборгованості викликає у сільгоспідприємства додаткову потребу у фінансових ресурсах через збільшення розриву між авансуванням коштів у виробництво та отриманням виручки за реалізовану продукцію. Тому контроль за дотриманням

обґрунтованого рівня дебіторської заборгованості є вимогою щодо підвищення ефективності його менеджменту фінансування.

3. Прибуток визначається основним джерелом поповнення власних фінансових ресурсів, тож першочерговим завданням менеджменту фінансування постає необхідність підвищення ролі планування і прогнозування прибутку сільгосп підприємств у процесі їх фінансово-господарської діяльності. Таким чином, прогнозування майбутнього підвищує ефективність прийняття поточних рішень.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження щодо удосконалення менеджменту фінансування сільськогосподарського підприємства за рахунок власних фінансових ресурсів дозволили з'ясувати наступні загальні висновки:

1. За результатами систематизації теоретичних поглядів на управління фінансами можна відзначити, що менеджмент власних фінансових ресурсів сільгосппідприємства передбачає комплекс стратегій та дій, спрямованих на результативне керування грошовими потоками й фінансовими активами підприємства у сільському господарстві. Цей процес враховує специфіку сільськогосподарської діяльності та особливості ринкових умов. Джерела фінансування можуть формуватися за рахунок власних коштів підприємств, отримання кредитів від банків, залучення інвестицій чи винагород від інших фінансових угод. Результативне керування фінансовими ресурсами є критичним для забезпечення підприємству стабільності, рентабельності й конкурентоспроможності у сучасному бізнес-середовищі.

2. Менеджмент власних фінансових ресурсів підприємства визначається критично необхідним аспектом ефективного фінансового менеджменту. Узагальнюючи, ефективний менеджмент власних фінансових ресурсів постає важливим елементом успішного фінансового управління та допомагає агропідприємству досягати своїх стратегічних та фінансових цілей. Фінансові ресурси підприємства піддаються різноманітним ризикам, що виникають зовнішньо або внутрішньо, впливають на фінансову стійкість та успішність діяльності підприємства. Розуміння та управління цими ризиками виявляється провідним елементом фінансового управління підприємств для забезпечення їхньої стійкості й успішності в довгостроковій перспективі

3. Оцінка ефективності менеджменту фінансування визначається як критична для загального успіху підприємства, забезпечуючи йому здатність адаптуватися до змін у внутрішньому й зовнішньому середовищі. Вона

базується на основних принципах фінансового менеджменту. Оцінювання результативності менеджменту фінансових ресурсів ґрунтується на комплексному підході, який враховує різноманітні аспекти фінансової діяльності та їх взаємодію з іншими факторами управління підприємством. Сукупність фінансових показників допомагає аналізувати ефективність управління фінансами, визначати сильні і слабкі сторони підприємства, приймати відповідні рішення для покращення його фінансового становища.

4. Аналіз загального обсягу і структури виробництва продукції сільгосп підприємства за 2018-2022 роки виявив постійне зростання обсягів виробництва продукції. У 2022 році загальний обсяг виробництва збільшився на 101,1%, тобто більше ніж у 2 рази, порівнюючи з 2018 роком. Дохід від реалізації загалом зберігав тенденцію до зростання, за винятком 2019 року, в якому спостерігалось незначне зниження порівнюючи з 2018 роком. Це відбулося переважно через піднесення цін на продукцію рослинництва. Збільшення доходу може вказувати на ефективне управління підприємством, включаючи раціональне використання фінансових ресурсів, оптимізацію виробничих процесів, ефективну стратегію продажу продукції.

5. Вартість майна наприкінці 2022 року була на 4,2% нижчою, ніж в 2018 році, через зниження обсягів необоротних активів на 14,1%, тоді як оборотні активи протягом цих років зросли на 13,4%. Також впродовж усього періоду у структурі капіталу сільгосп підприємства переважав власний капітал, а не запозичений, що є позитивним моментом менеджменту фінансування підприємства. Загалом зазначимо, що підприємство переважно самофінансується, що з'ясовується через його непоганий фінансовий стан.

6. При оцінюванні фінансового стану визначені відносні й абсолютні показники фінансової стійкості дозволили визначити, що сільгосп підприємство є фінансово стійким, а його господарська активність підтримується переважно за рахунок самофінансування, тобто через власні джерела фінансування. Проте серед показників рентабельності можна встановити незадовільну тенденцію через їх низьке значення та схильність до

переходу у зону збитковості. Це відображає низький рівень менеджменту фінансування сільгосп підприємства, його нездатність здійснювати поточне управління власними фінансовими ресурсами задля максимізації прибутку та вимагає негайного покращення ситуації щодо фінансування діяльності сільгосп підприємства.

7. Зміна умов і методів управління фінансами сільгосп підприємств роблять об'єктивно необхідним фінансове планування в цілому та планування мінімального обсягу фінансових ресурсів в розрізі джерел їх формування. Тому основним завданням є обґрунтування та побудова раціональної організації фінансового планування відповідно до загальних правил та специфіки функціонування сільгосп підприємства. Загальні правила планування включають визначення цілей запланованих дій, які відповідають місії підприємства, встановлення послідовності цих дій, методів та інструментів, які будуть використовуватися, аналіз та оцінку досягнутих результатів і запланованих методів коригувальних дій.

8. Надмірне збільшення дебіторської заборгованості викликає у сільгосп підприємства додаткову потребу у фінансових ресурсах через збільшення розриву між авансуванням коштів у виробництво та отриманням виручки за реалізовану продукцію. Тому контроль за дотриманням обґрунтованого рівня дебіторської заборгованості є вимогою щодо підвищення ефективності його менеджменту фінансування.

9. Прибуток визначається основним джерелом поповнення власних фінансових ресурсів, тож першочерговим завданням менеджменту фінансування постає необхідність підвищення ролі планування і прогнозування прибутку сільгосп підприємств у процесі їх фінансово-господарської діяльності. Таким чином, прогнозування майбутнього підвищує ефективність прийняття поточних рішень

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адонін С.В., Касімова Т.О. Управління фінансовими ресурсами підприємства в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2022. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_11_41.
2. Аранчій В.І., Зоря О.П. Фінансова стратегія у системі управління фінансами підприємства. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2016. № 2. С. 156-159.
3. Бражник Л.В. Фінансові ресурси підприємства: їх формування та використання. *Економіка і суспільство*. 2018. № 14. С. 778-783. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/111.pdf
4. Бровко Л.І., Бровко Є.І., Крижановський О.О. Формування фінансових ресурсів підприємств в умовах нестабільності. *Економіка та держава*. 2019. № 9. С. 57-63. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.9.57>
5. Бровко Л.І., Водолазська О.А., Ісмайлова С.І. Формування фінансових ресурсів аграрних підприємств України в умовах воєнних дій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 22. С. 118-123. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.22.118>
6. Бугас В.В., Коваль А.А. Управління фінансовими ресурсами підприємства. *Modern economics*. 2020. № 19. С. 32-34.
7. Вараксіна О.В., Перебийніс А.В. Управління фінансовими ресурсами як ключовий чинник формування конкурентоспроможності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 30. С. 28-31.
8. Великих К.О. Окремі аспекти управління фінансовими ресурсами підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки*. 2020. № 5(2). С. 122-127. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_5\(2\)__18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_5(2)__18).

9. Вівчар О.Й., Кравчук П.Ю. Економіко-математичне моделювання в дослідженні ефективності формування фінансових ресурсів підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки.* 2020. № 4(2). С. 103-108. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_4\(2\)__13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_4(2)__13).

10. Водолазська О.А. Методологічні засади фінансового менеджменту суб'єктів підприємництва в умовах невизначеності. *Економічний аналіз.* 2018. Том 30. № 4. С. 82-87. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2018.04.082>

11. Гайбура Ю.А. Концептуальні засади формування фінансових ресурсів підприємств за сучасних умов. *Агросвіт.* 2020. № 6. С. 14-21. DOI: [10.32702/2306-6792.2020.6.14](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.6.14)

12. Галачинська Т., Рзаєва Т.Г., Рзаєв Г.І. Фінансові ресурси підприємства: теоретичні підходи та напрями аналізу. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2020. № 3. С. 25-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2020_3_7.

13. Гарматій Н., Химич І., Різник Н. Специфіка забезпеченості ефективності діяльності підприємства фінансовими ресурсами, на прикладі ПАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен». *Соціально-економічні проблеми і держава.* 2020. Вип. 1. С. 91-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sepid_2020_1_11.

14. Герасимчук О.В. Шляхи підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. *Економічний простір.* 2020. № 153. С. 40-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есpros_2020_153_9.

15. Гладкова О.В., Свиначенко Т.І. Оптимізація структури фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки.* 2019. № 4. С. 22-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2019_4_5.

16. Григораш О.В., Таран Н.О., Жданова О.М. Формування фінансових ресурсів підприємств України. *Економіка і суспільство.* 2017. № 13. С. 1072-1077. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/179.pdf

17. Євтушевська О.О., Чернов К.І. Теоретичні аспекти власного

капіталу підприємства: сутність та структура. *Food Industry Economics*. 2020. № 12(3). С. 17-24. DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v12i3.1812>

18. Журавльова Т.О. Формування фінансових ресурсів підприємства в умовах кризи. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 42-45. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.3.42

19. Завгородня Т.П., Костюк В.А., Холодний Г.О., Скрипник В.В. Безпекове стратегування управління інноваційними бізнес-процесами та капіталізацією в агропродовольчій сфері в умовах глобалізації фінансових ринків. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 3. С. 116-124.

20. Ігнатенко М.М., Мармуль Л.О. Фінансові й інвестиційні джерела та ресурси забезпечення конкурентоспроможності підприємств агропродовольчої сфери економіки. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 44. С. 13-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2020_44_4.

21. Козинець І.Г., Берднік С.С. Співвідношення понять «фінанси» та «фінансові ресурси». *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 112-116. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anopr_2021_3_22.

22. Колеснік Я.В., Мажара А.В. Роль управління фінансовими ресурсами в процесі підвищення прибутковості сільськогосподарського підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 21. С. 49-53. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.21.49>

23. Кондратенко Н.О., Новікова М.М., Спасів Н.Я. Розвиток системи адаптивного управління фінансовими ресурсами підприємства. *Проблеми економіки*. 2021. № 1. С. 78-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PeKon_2021_1_11.

24. Куцик П.О., Васильців Т.Г., Сороківський В.М., Стефаняк В.І., Сороківська М.В. Управління фінансовими ризиками : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2016. 318 с.

25. Лупенко Ю.О., Коваленко О.В., Яценко Л.О. Забезпечення фінансовими ресурсами аграрних підприємств. *Продовольчі ресурси*. 2020. Т. 8, № 15. С. 219-237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pr_2020_8_15_26.

26. Макаренко П.М., Миколенко І.Г., Гужва Н.В. Прогнозування прибутку підприємства з використанням MS EXCEL. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 68. С.118-123.

27. Малій О.Г., Сизикова Н.В. Залучення банківських кредитів для формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Креативний простір*. 2023. № 12. С. 50-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krpr_2023_12_21.

28. Масюк Ю.В., Рудакова В.Ю. Управління фінансовими ресурсами підприємств аграрного сектору. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 22. С. 74-78.

29. Нагорна І.В., Степанчук О.О. Стратегічний аналіз фінансової стійкості підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.80>

30. Назарова К.О., Нежива М.О. Аналіз та контроль ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. *Бізнес Інформ*. 2017. № 5. С. 216-220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_5_37.

31. Нечипоренко А.В., Рибалкіна А.О. Теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8361>

32. Пархоменко П. Імовірнісний підхід до вибору варіантів розміщення замовлення з метою мінімізації ризиків витрачання фінансового ресурсу при прийнятті управлінських рішень. *Social development & Security*. 2020. Vol. 10, Iss. 1. С. 188-194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/socdevsec_2020_10_1_21.

33. Петровська І.О., Шостак Л.Б. Забезпечення завдань сталого розвитку в умовах обмеження фінансових ресурсів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2021. Т. 32(71), № 1. С. 63-70.

34. Пилип'як О.В., Майор О.В., Попович Ю.Г. Теоретичні аспекти формування і використання фінансових ресурсів на підприємстві в сучасних умовах. *Економіка і управління*. 2022. № 1. С. 88-95. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2022_1_13.

35. Польова О.Л. Управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств. *Sciences of Europe*. 2018. № 11 (11). С. 58-63. URL: <https://www.europe-science.com/wp-content/uploads/2020/10/VOL-3-No-11-11-2017.pdf>

36. Полятикіна Л. І. Управління фінансовими ресурсами та їх вплив на розвиток підприємства. *Вісник Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України. Економічні науки*. 2021. Вип. 1. С. 57-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdndiceen_2021_1_10.

37. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни : аналіт. доп. / [О. В. Собкевич, А. В. Шевченко, В. М. Русан, Л. А. Жураковська] ; за ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2023. 49 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.04>

38. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

39. Ромашко О.М., Неміш Ю.В. Практичні аспекти оцінювання фінансових ресурсів підприємства. *Проблеми економіки*. 2020. № 2. С. 288-294. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2020_2_33.

40. Рубай О., Синявська Л. Вдосконалення системи управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Економіка АПК*. 2020. № 27. С. 109-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2020_27_22.

41. Русан В.М. Особливості функціонування аграрного сектора економіки України в умовах війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 28 липня 2022 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/osoblyvosti-funktsionuvannya-ahrarnoho-sektora-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh>

42. Русіна Ю.О., Русин О.В. Шляхи формування та ефективність використання фінансових ресурсів підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2019. № 11(2). С. 9-13. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2019_11\(2\)__3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2019_11(2)__3).

43. Слав'юк Р.А. Капітал підприємств і банків: теоретичні основи формування та управління : монографія. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. 330 с.

44. Смирна О.В., Арієнчук А.М. Проблеми та напрями акумулювання фінансових ресурсів підприємствами на фінансовому ринку. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_2_41.

45. Телегін В.В. Еволюція формулювання сутності фінансових ресурсів. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.204.

46. Тітенко З.М., Сукач І.П., Конончук Н.Л. Управління фінансовими ресурсами підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2021. № 13. С. 11-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2021_13_3.

47. Томашевська А.В., Жук О.І. Управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах кризи. *Актуальні проблеми розвитку регіональної економіки*. 2022. Т. 1. № 18. С. 60-67. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.18.60-67>

48. Фінансова політика в аграрному секторі економіки: стан та перспективи: монографія / [І. В. Абрамова, О. М. Віленчук, Д. І. Дема та ін.]; за ред. проф. Д. І. Деми. Житомир: ЖНАЕУ, 2015. 364 с.

49. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / [М. Р. Лучко, С. М. Жукевич, А. І. Фаріон та ін.]. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.

50. Форкун І.В., Гордєєв Т.А. Управління залученням фінансових ресурсів підприємства на основі таргетування коефіцієнта фінансового ризику. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 3. С. 262-267. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2021_3_45.

51. Халатур С.М. Особливості механізму функціонування інвестиційного ринку в Україні. *Scientific Progress & Innovations*. 2013. № 4. С.121-124. DOI: <https://doi.org/10.31210/visnyk2013.04.31>

52. Халатур С.М., Бровко Л.І., Моруга Т.О. Методологія оцінки ліквідності та платоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Економіка та держава*. 2017. №12. С. 56-60. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2017/13.pdf

53. Халатур С.М., Омельницька Ю.І. Інноваційна модель застосування власних фінансових ресурсів у процесі самофінансування аграріїв. *Інноваційна економіка*. 2023. №4. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/issue/view/55>

54. Harbar Zh. Financial support for the development of agro-industrial enterprises of Ukraine. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2020. № 52. Pp. 13-23. URL: https://nor-ijournal.com/wp-content/uploads/2023/09/NJD_52_3.pdf

55. Khalatur S., Pavlova H., Vasilieva L., Karamushka D., Danileviča A. Innovation management as basis of digitalization trends and security of financial sector. *Entrepreneurship and sustainability issues*. 2022. Vol. 9(4). Pp. 56-76. DOI: [http://doi.org/10.9770/jesi.2022.9.4\(3\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2022.9.4(3))

56. Khalatur S., Vinichenko I., Volovyk D. Development of modern business processes and outsourcing activities. *Baltic journal of economic studies*. 2021. Vol. 7(3). Pp. 195-202. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2021-7-3-195-202>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Вхідні й розрахункові дані для проведення прогнозування, тис. грн.

Місяці	Прогноз	Обсяги продажів	Похибка абсолютна
січень	–	140,00	–
лютий	–	148,00	–
березень	–	154,00	–
квітень	153,54	162,00	8,46
травень	161,48	174,00	12,52
червень	173,26	190,00	16,74
липень	188,98	180,00	8,98
серпень	180,10	202,00	21,90
вересень	201,20	180,00	21,20
жовтень	180,52	208,00	27,48
листопад	207,20	190,00	17,20
грудень	190,18	194,00	3,82
січень	194,24		

Таблиця А.2

Розрахункові дані для проведення прогнозування

Квартали	Прибуток, грн. на 1 га	L_i	T_i	Прогноз прибутку, грн. на 1 га	Похибка абсолютна, %
1	44,00	44,00	0,00	–	–
2	60,00	60,00	0,00	44,00	53,34
3	66,00	66,00	0,00	60,00	18,18
4	70,00	70,00	0,00	66,00	11,42
5	90,00	90,00	0,00	70,00	44,44
6	92,00	92,00	0,00	90,00	4,34
7	100,00	100,00	0,00	92,00	16,00
8	132,00	132,00	0,00	100,00	48,48
9	138,00	138,00	0,00	132,00	8,70
10	144,00	144,00	0,00	138,00	8,34
11	166,00	166,00	0,00	144,00	26,50
12	178,00	178,00	0,00	166,00	13,48
13				178,00	

Таблиця А.3

Розрахункові дані для проведення прогнозування

Квартали	Прибуток, грн. на 1 га	L_i	T_i	Прогноз прибутку, грн. на 1 га	Похибка абсолютна, %
1	44,00	44,000	0,000	–	–
2	60,00	52,000	4,000	44,00	53,34
3	66,00	61,000	6,500	56,00	30,30
4	70,00	68,750	7,126	67,50	7,14
5	90,00	82,938	10,656	75,88	31,38
6	92,00	92,796	10,258	93,60	3,46
7	100,00	101,528	9,494	103,06	6,10
8	132,00	121,510	14,738	111,02	31,78
9	138,00	137,124	15,176	136,24	2,54
10	144,00	148,150	13,102	152,30	11,52
11	166,00	163,626	14,288	161,26	5,72
12	178,00	177,958	14,310	177,92	0,10
13				192,26	

Таблиця А.4

Розрахункові дані для проведення прогнозування

Квартали	Прибуток, грн. на 1 га	L_i	T_i	Прогноз прибутку, грн. на 1 га	Похибка абсолютна, %
1	44,00	44,000	0,000	–	–
2	60,00	56,864	3,784	44,00	53,34
3	66,00	64,952	5,048	60,64	16,22
4	70,00	70,000	5,048	70,00	0,00
5	90,00	87,070	8,584	75,04	33,22
6	92,00	92,716	7,720	95,66	7,94
7	100,00	100,086	7,616	100,44	0,88
8	132,00	127,238	13,362	107,70	36,82
9	138,00	138,510	12,748	140,60	3,76
10	144,00	145,422	11,032	151,26	10,08
11	166,00	164,130	13,288	156,46	11,50
12	178,00	177,886	13,426	177,42	0,66
13				191,32	